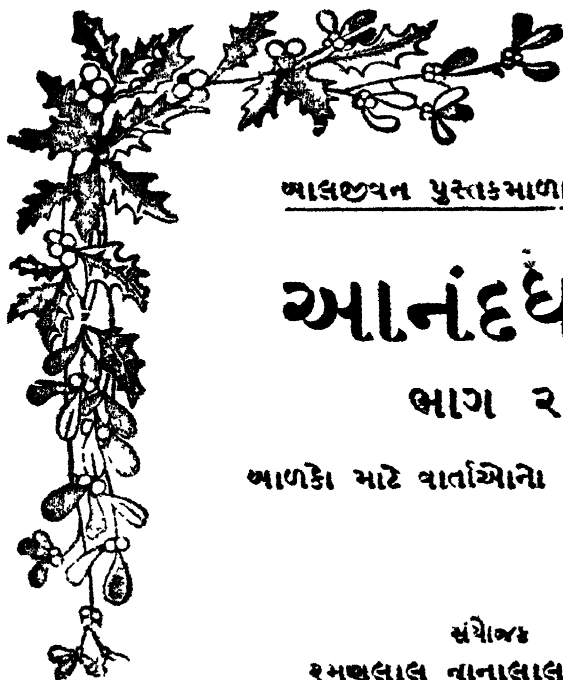

બાલજીવન પુસ્તકમાળા–પુસ્તક–૭

આનંદધારા

ભાગ ૨

બાળકો માટે વાર્તાઓનો સચિત્ર સંગ્રહ

સંયોજક

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

કિમ્મત ૦–૭–૦

પ્રકાશક

મેસર્સ કરસનદાસ નારણદાસ એન્ડ સન્સ.

બુકસેલર્સ

બાલજીવન પુસ્તકમાળા—પુસ્તક ૭

આનંદધારા

ભાગ ૨

બાળકો માટે વાર્તાઓનો સચિત્ર સંગ્રહ

—:પ્રયોજક:—

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ,
તંત્રી—બાલજીવન

સં. ૧૯૮૭]   [આવૃત્તિ ૩જી

:પ્રકાશક:

કરસનદાસ નારણદાસ બૂકસેલર

નાણાવટ—સુરત

બાળકોએ ખાસ મંગાવવા જેવી ચોપડીઓ

(આમાંની ઘણીખરી અંગ્રેજી સરકારી ખાતામાં ઇનામ લાયબ્રેરી માટે મંજૂર થયેલી છે)

૧	બાલભાગવત	...૦-૧૦-૦
૨	સદુપદેશ	...૦-૧૦-૦
૩	આનંદધારા ભાગ પહેલો-સચિત્ર ...	...૦-૬-૦
૪	„ ભાગ બીજો „ ...	..૦-૭-૦
૫	„ ભાગ ત્રીજો „ ...	...૦-૮-૦
૬	„ ભાગ ચોથો „ ...	...૦-૮-૦
૭	નીતિશાસ્ત્રનાં મૂળતત્વો ભાગ પહેલો ...	...૦-૫-૦
૮	„ ભાગ બીજો ...	...૦-૬-૦
૯	ઘરમાં રમવાની રમતો ...	...૦-૪-૦
૧૦	સમ્રાટ્ જ્યોર્જ ...	...૦-૬-૦
૧૧	ગીતાંજલી	...૦-૮-૦
૧૨	બાલપંચતંત્રની વાતો ...	...૦-૪-૦
૧૩	વૈષ્ણવકૃત બાલવાર્તા ...	...૦-૩-૦
૧૪	ધર્મનીતિ બોધિની ભાગ ૧ ...	...૦-૨-૬
૧૫	જાદુઈ ઘોડો	...૦-૨-૦
૧૬	સોનેરી પંખી... ...	...૦-૨-૬
૧૭	દાદીમાની વાતો ...	...૦-૨-૦
૧૮	બટુક	...૦-૪-૦
૧૯	હિત વચનમાળા ...	...૦-૧-૦
૨૦	જાદુઈ દીવો	...૦-૧-૩
૨૧	નિબંધ કરમાળા ...	...૦-૫-૦
૨૨	મહારાજા કનકકાન્ત ...	...૦-૧-૬
૨૩	પરધન મીટ્ટી સમાન ...	...૦-૧-૬
૨૪	નીતિની શિખામણો ...	...૦-૨-૦
૨૫	વેનીસનો વેપારી ...	...૦-૩-૦
૨૬	સુદામો (ચૌધરી અને પંચોળી કૃત) ...	...૦-૬-૦
૨૭	રાજસૂય યજ્ઞ „ ...	...૦-૪-૦

આ ચોપડી સંબંધી થોડુંક

બાલજીવન કાર્યાલયનું આ સાતમું નાનકડું પુસ્તક છે. એમાં બાલજીવનમાં આવી ગયેલી સારીસારી સચિત્ર વાર્તાઓનો સંગ્રહ છે. રૂપરંગમાં તેને ભપકાદાર, તથા બાલકોને જોતાં જ ગમે એવી બનાવવા શક્ય પ્રયત્ન કર્યો છે તે ચોપડી જોતાં જણાશે. ચિત્રોવાળી ચોપડીઓની કિમ્મત હમેશાં સ્હેજ વધુ રહે છે ને તે હિસાબે આ ચોપડીની કિમ્મત વધારે ગણાશે નહિ એમ મારૂં માનવું છે.

આવી વાર્તાઓની ખરી પરીક્ષા કરનાર તો બાલકો જ હોઈ શકે. બાલકો સાથેના મારા રોજના ગાઢા પરિચય ઉપરથી એમ ખુશીથી કહી શકાય કે આમાંની વાર્તાઓ બાલકો હોંશથી વાંચશે. આમાં એકલી Fairy Tales નથી. હિંદુ, મુસ્લીમ, પારસી કે બીજી કોઇ પણ કોમનાં બાલકો આ ચોપડીમાંથી પોતાના શોખને અનુકુળ વાર્તાઓ મેળવી શકે એ મુદ્દો મેં લક્ષમાં રાખી ચોપડીની ગોઠવણ કરી છે.

અને નદીનો પ્રવાહ કોઈક સ્થળે છાછરો, કોઈક સ્થળે ઉંડો, કોઈક સ્થળે સાવ સાંકડો, તો કોઇક સ્થળે પહોળો રહેવાનો જ. આનંદધારાનું પાન કરનાર બાલવાચકોને પણ આ નાનીમોટી વાર્તાઓનો એવો જ અનુભવ થવાનો. પરન્તુ જેમ નદીનું પાણી ગમે તે સ્થળેથી પીઓ છતાં ઠંડક ને શાંતિ તો સરખી જ મળે છે, તેમ ગમે ત્યાંથી ગમે તે વાર્તા વાંચો,–બધેથી આનંદ તો સરખો જ મળશે.

૧૯૮૨: નવું વર્ષ **રમણલાલ નાનાલાલ શાહ**

બીજી આવૃત્તિ સંબંધી

આ ચોપડીની પહેલી આવૃત્તિ એક જ વર્ષમાં ખલાસ થઇ ગઇ હતી. તે પછી આજસુધી તેની માગણી ચાલુ હતી એટલે તે આજ બાલપ્રજા સમક્ષ રજુ થઈ શકે છે.

૧૯૮૪: હોળી **પ્રયોજક**

ત્રીજી આવૃત્તિ

આ ચોપડીની આ ત્રીજી આવૃત્તિમાં કશો ફેરફાર કર્યો નથી. આશા છે કે ચોથી આવૃત્તિ છાપવાનો પ્રસંગ પ્રકાશકને જલદી આવશે.

સંવત ૧૯૮૭:
અષાડ વદી ૪ **પ્રયોજક**

આ ચોપડીમાંની વાતોની યાદી

સુરત—ચૌટાના પુલ—ટાંકી પાસે 'શંકર' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું, અને કરસનદાસ નારણદાસ બૂકસેલરે નાણાવટ, સુરતથી પ્રકટ કર્યું.

આનંદધારા ભાગ ૨

ઊંટવૈદું

કોઇ એક ફકીરનો ઊંટ હંમેશાં વગડામાં ઝાડ પાન વેલ વગેરેનો ચારો કરતો હતો. તે એક વેળા કોઠનાં પાંદડાં ચાવતાં આખું કોઠું ગળી ગયો. કમભાગ્યે કોઠું પેટમાં ઉતરી જવાને બદલે ગળામાં જ ઠસાઈ રહેવાથી આખરે ખાવા પીવાનું અટકી પડયું. બે દહાડામાં તો ગળું સુજીને ટેટા જેવું થઈ ગયું, અને ઊંટ મરવા પડયો.

બિચારો ફકીર એક જાનવરના રોગ પારખનારને કરગરીને તેડી લાવ્યો. આડોશી પાડોશી તથા આવતા જતા લોકો જોવા મળ્યા. પણ વૈદ્યને લાગ્યું કે ગળામાં કાંઈ ભરાઇ રહેવાથી આ સ્થિતિ થઇ છે. આથી દરદવાળા ભાગ ઉપર જરા તેલ માલિશ કરીને ઓચિંતો મુક્કો લગાવ્યો કે કોઠું ડબ દઈને બહાર નીકળી પડયું. થોડી વારમાં ઊંટ ખાતો પીતો ને હરતો ફરતો થઇ ગયો.

તમાશગીરોના ટોળામાં ભગલો હજામ પણ ઉભો હતો. તેણે મૂર્ખાઇથી ધાર્યું: “ શું માણુસ કે જાનવર, તમામનાં ગળાંનાં દર્દો

આમ જ મટતાં હશે. માટે લાવને, હું પણ વૈદું કરૂં ?" "માળાના મૂળગા ગયા"નો વંશજ ભગલો હજામ "ઓછું પાત્ર ને અદકું ભણ્યો" હતો. બાપ દાદાના ધંધામાં સારી પેદાશ હોવા છતાં પુરસદને વખત આડું દોઢું કામ કરીને કમાણી વધારવાની એ " અદક–પાંસળી " ને ઇચ્છા થતી હતી. એવામાં આ હુન્નર હાથ આવી ગયો ! એક જરીપુરાણા કબાટમાં નવી જૂની ખાલી ભરેલી બાટલીઓ, ડબા, દાબડા, ખોખાં વગેરે ગોઠવીને પોતાના " હૅર કટિંગ સલૂન"ની જોડમાં ગળાનાં તેમ જ બીજાં સઘળાં દર્દો દફે કરવાનું ચમત્કારિક દવાખાનું તેણે ખોલી દીધું.

બે ચાર દહાડામાં એકાદ લુવાણાનો છોકરો આવી લાગ્યો. "ભગલાભાઇ, મારી દાદીને ગળે કાળો વા નીકળ્યો તે જરા તપાસીને દવા આપો ને ? તમારી વિઝીટ ફી જે હશે તે આપીશું." ભગલો હજામ પોતાની કોથળી, જે ડાકટરની હેન્ડબેગની ગરજ પણ સારતી હતી, તે ખભે ભેરવીને તેની સાથે ચાલ્યો. ડોશીનું ગળું સુજીને ભીસ્તીની પખાલ જેવું પુલી ગયું હતું. કાંઇ પણ " મીન મેખ " ન કરતાં ભગલાભાઇએ પોતાની સીસીમાંનું લપેટો લેવાનું તેલ મસળીને ગળા ઉપર એવી ઠોઠ મારી કે ડોશી તરત જ ફેસલ થઇ ગઇ ! બિચારા ભગલા હજામને ભોંય ભારે થઈ પડી.

આ ઉપરથી કોઈ અણઘડ આદમી સમજ્યા વિના કાંઈનું કાંઈ ઓસડ કરી મારે, એ ઉપચારને ઊંટવૈદું કહેવાનું શરૂ થયું.

*   *

*

ભેંસ અને ઉંદર

એક વખતે એક ભેંસે ચાલતાં ચાલતાં રસ્તા ઉપર બેઠેલા એક ઉંદરની પુંછડી ઉપર ભૂલથી પગ દઈ દીધો. આથી ઉંદરને ઘણોજ ગુસ્સો આવ્યો. તે ભેંસના પગ આગળ જઇ ભેંસના પગની ખરી ઉપર બચકાં ઉપર બચકાં ભરવા લાગ્યો. જ્યારે આખરે ઉંદર કરડીને થાકયો ત્યારે ભેંસના કાન આગળ જઇ તેણે કહ્યું, કેમ ? કેવાં બચકાં ભર્યાં છે ! મારી પુંછડીપર પગ મુકતાં શરમ ન આવી ? ભેંસને તો કંઇ ખબર જ ન હતી. એટલે ઠંડે કલેજે જવાબ આપ્યો, ઉંદરભાઇ, મેં તમારી પુંછડીપર પગ મૂકયો તેની પણ મને ખબર પડી નહિ અને આપ મારા પગે કરડી કરડી થાકી ગયા તેની પણ ખબર પડી નહિ ! આ સાંભળી ઉંદર છપાંચ ગણી ગયો. બીજું શું કરે, બિચારો ?

* *
*

બાપાનો ઘોડો

એક દિવસે એક શેઠ પોતાનો ઘોડો તબેલામાં લઇ ગયા. તે વખતે ગાડીવાન બહાર ગયો હતો.

તેની નાની છોકરી ત્યાં રમતી હતી. શેઠે તેને પૂછ્યું, તારા બાપા ક્યાં ગયા છે, છોકરી ?

છોકરીએ જવાબ આપ્યો, મારા બાપા બજારમાં ગયા છે. હમણાં આવશે, બેસો.

શેઠે કહ્યું, જો તારા બાપા ઘેર આવે એટલે એને કહેજે કે મને મળી જાય, સમજી ? મને ઓળખે છે ને ?

છોકરીએ બેધડક જવાબ આપ્યો, હા જ તો ! તમે મારા બાપની ગાડીમાં અને ઘોડા ઉપર રોજ બેસો છો; તે જ ને ?

* *
*

શું લઈ ગયો ?

હિંદની પશ્ચિમે અફઘાનીસ્તાન નામનો દેશ છે. નવસો વર્ષ પહેલાં ત્યાં મહમૂદ ગઝનવી નામનો પઠાણ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે ઘણો બળવાન અને લોભી હતો. ધન એકઠું કરવાના ઉપાય તે શોધ્યા કરતો. તેને તે મળી પણ રહ્યું.

હિંદ ઉપર તેણે આક્રમણો શરૂ કર્યાં. ત્યારે તો હિંદ સંપત્તિવાન લેખાતું. અમેરિકા, ઈંગ્લેન્ડ અને જાપાનની આજ જે સ્થિતિ છે તેવી જ તેની હતી. તેને લૂંટી લૂંટી મહમૂદે પોતાનો ખજાનો રેલમછેલ કરી નાંખ્યો.

કેટલેક વર્ષે મહમૂદ માંદો પડયો. મૃત્યુ તેને નજીક લાગ્યું. તેણે પોતાના મંત્રીને બોલાવ્યો. તે બકવા લાગ્યો, "ભાઈઓ, મારી લૂંટેલી સઘળી સંપત્તિ મારી સામે લાવો. તેને જોયા પછી હું મરીશ." મંત્રિએ લૂંટેલાં ધનનો ઢગ કરાવ્યો. મહમૂદ કેટલીક વાર તેની સામે તાકી તાકીને જોઈ રહ્યો. એકાએક તે બેઠો થયો, ને બોલ્યોઃ "ભાઈઓ, આ પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યજન્મ લઇ મેં શું કર્યું ? હજારો આત્માઓને રેંસી નાંખ્યા. નિરપરાધીઓની હત્યા કરી. તે સઘળાનું ધન લૂંટી એકઠું કર્યું. લાખો આત્માને દુભાવ્યા. પરંતુ હાય ! આ ધન–આ લૂંટેલી સંપત્તિ–આજ મારી સાથે આવવા તૈયાર નથી. અરે ! આજ હું એકલો જ જાઉં છું. લોકો ! મારા આ ચરિત્ર ઉપરથી ધડો લેજો. મારૂં આચરણ અનુકરણીય નથી."

આ તેના છેલ્લા શબ્દો હતા. તેની આંખ મીંચાઇ ગઇ.

પૃથ્વીના પડઉપર ઘણા રાજાઓ થઇ ગયા ને થશે. પણ માલમિલ્કત કદી કોઈની સાથે ગઇ પણ નથી અને જવાની પણ નથી.

લાલો અમથો લોટે કે ?

સાંજના પહોર નિશાળેથી છૂટીને છોકરાંઓ ઘેર જતાં હતાં. રસ્તામાં છોકરાઓના ટોળામાંથી એક છોકરો ચોપડીઓ જમીન-પર ફેંકીને પોતાની હાથે જ એક ઉકરડો હતો ત્યાં આળોટવા લાગ્યો. તેના દોસ્તદારોએ ઘણુંએ સમજાવ્યો કે, મૂર્ખા ! આ શું કરે છે ? ચાલ ઉઠ. પણ તેણે માન્યું નહિ ને પડી જ રહ્યો.

બધા છોકરાઓ વહેલા વહેલા પેલા છોકરાની માને ત્યાં દોડયા અને તેને સમાચાર આપ્યા કે તારો લાલો (છોકરાનું નામ લાલચંદ હતું) ઉકરડા પર આળોટે છે. ઉઠાડીએ છીએ તો પણ નથી ઉઠતો. જાઓ જલદી ત્યાં !

માએ છોકરાઓને ટાઢા પાડયા અને વિદાય કર્યા. તે બરબડવા લાગી કે મારો લાલો લાભ વગર લોટે નહિ. જોઈએ, શું થાય છે.

એટલામાં ધૂળથી ખરડાયલો લાલો ઘેર આવ્યો અને અંદર જઇ માના હાથમાં એક કિંમતી હીરાની વીંટી મૂકી. એ વીંટી ઉકરડામાં પડી હતી. જો બધા છોકરાના દેખતાં વીંટી ઉપાડે તો દરેકને ભાગ આપવો પડે. આથી લાલો ત્યાં લોટી પડયો અને યુક્તિથી બધાં છોકરાંને દૂર કરી વીંટી લઈ ઘેર આવ્યો હતો.

લાલાની ચાલાકી જોઇને માએ કહ્યું, સાબાશ દીકરા. મેં તો તે જ વખતે મનમાં વિચાર કરેલો કે લાલો ગતમાં જ લોટતો હોવો જોઇએ. લાલો લાભ વગર ન લોટે.

કહો; લાલો કેવો હોંશિયાર !

* *
*

અદેખાઈની આગ

એક જમીનદારને ત્યાં એક ઘોડો અને કુતરો, એમ બે પાળેલાં પ્રાણી હતાં. જમીનદાર કુતરાને દરરોજ રમાડતો અને નાના પ્રકારના લાડ લડાવતો. ફરવા જતી વખતે પણ કુતરો સાથે ને સાથે જ રહેતો. કુતરો પાછલા પગે ઉભો રહી આગલા પગો શેઠના પગે ટેકાવીને ગેલ કરતો. શેઠ પણ તેને પંપાળતો તથા રીઝવતો. કુતરાનું સુખ પેલા અદેખા ઘોડાથી દેખી શકાયું નહિ.

તેણે વિચાર કર્યો કે, જો હું પણ મારા શેઠની પાસે જઇ કુતરાની માફક ગેલ કરૂં તો મને પણ શેઠ લાડ કરે. કુતરાને દરરોજ રમાડે અને મને શા માટે નહિ? આમ વિચાર કરી એક દિવસ જ્યારે શેઠ બહાર જવાની તૈયારી કરતા હતા ત્યારે ઘોડો તેની સામે આવી કુતરાની માફક આગલા પગ શેઠના પગ પર ટેકાવી પાછલા પગે ઊભો થયો. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે ઘોડાના ધક્કાથી શેઠ ધુળ ચાટતા થઈ ગયા. ઘોડાને આ બદલ પુષ્કળ ચાબુકનો માર ઇનામમાં મળ્યો!

* *
*

મહેનતનો બદલો

એક ગામની ભાગોળ પાસે રસ્તાની વચ્ચોવચ એક મોટો પત્થર દટાઈને પડ્યો હતો. હજારો માણસો ત્યાં થઇને જા આવ કરતાં પણ કોઇ તે પત્થર ત્યાંથી કાઢવા તસ્દી લેતું નહિ. રાતની વખતે ઘણાં માણસોને તેથી નુકશાન પણ થતું હતું. ખુદ ગામના પટેલનું ગાડુ એક દિવસ આ પત્થર સાથે અથડાવાથી ઉંધુ પડયું હતું. એક વાણીયો પત્થરની અડફટમાં આવવાથી ઘોડા પરથી પડી ગયો હતો. વળી એક બીજો માણસ માથે વજન ઉંચકીને જતો હતો તે પણ આ પત્થરની ઠોકર વાગવાથી ઉંધા માથે પડી ગયો. આમ છતાં કોઇને તે પત્થર ઉપાડવાનું સુઝતું ન હતું.

છેવટે એક ગરીબ ખેડૂત ત્યાં થઇ જતો હતો. તેણે આ પત્થર નુકશાનકર્તા છે એમ ધારી ખોદીને બહાર કાઢયો. પત્થરની નીચેની જમીનમાં એક બંધ પેટી માલમ પડી. તે ખોલતાં તેમાંથી સોનુ નીકળ્યું.

પેટી ઉપર લખ્યું હતું કે, પત્થર ખસેડનારને આ પેટી ઇનામ!

મહેનત કરે તેને બદલો પણ મળે.

* *
*

અવળચંડી

એક બ્રાહ્મણની સ્ત્રી બહુ જ અકોણી હતી. તેને જે કોઈ કાંઈ કહે તેથી ઉલટું જ કરતી હતી. એવી સ્ત્રી ધણીના દાબમાં શાની હોય ? બિચારો બ્રાહ્મણ તેનાથી હાથ જેવડી જીભ કાઢી ગયો હતો. ગામમાં સૌ તેને અવળચંડી કહેતાં.

એક દહાડો પોતાના મિત્ર આગળ બ્રાહ્મણ રોદણાં રડતો હતો: "શું વાત કરૂં ભાઈ, મારી બાઈડી મને જરાય ગાંઠતી નથી ! હું કહું વડ, તો એ કહેશે થડ ! હું કહું કે આજે બહાર જવું નથી તો એ ધરાર બહાર ગયા વિના રહેવાની નહિ. કોઈ વેળા કારણસર જલદી રાંધવાનું કહીએ તો ભૂખ્યું જવું પડે એમાં શક નહિ. માંદા પડીએ ત્યારે પુરી બદબખ્તી ! પાણી માગીએ તો તરસ્યા મરીએ ! અભૂખને લીધે ખાવાની ના પાડીએ તો મ્હોંમાં વેલણ નાખી પરાણે દૂધ ડોચે ! મારે જે કરવું હોય તેનાથી ઉલટું કહું તો કામ થાય છે. પણ કમભાગ્યે સવળું બોલાઈ જાય તો ભોગ મળે છે ! ઘરમાં કેમ જાણે પોતે જ ધણીરણી હોય અને હું કશા લેખામાં જ ન હોઉં એમ વર્તે છે. હું તો હવે કાયર થઈ ગયો છું ! શું કરવું તેની કશી સમજ પડતી નથી."

મિત્રે કહ્યું, "એમ પોચો શું થાય છે ? જરા આંખ દેખાડતો રહે એટલે ઠેકાણે આવી જશે."

"ઠીક છે." કહીને બ્રાહ્મણ ઘેર આવ્યો. બાઈ સાહેબ જમી રહીને વાસણ માંજતાં હતાં. પતિશ્રીને દુરથી જોતાં જ ઉંદર ઉપર તરાપ મારતી વેળા બલાડીનું મ્હોં થઇ જાય તેવું મુખારવિંદ થઈ ગયું. પણ તેની પરવા ન કરતાં બ્રાહ્મણ હિમ્મત ધારીને પાસે ગયો અને નીચો નમીને ડોળા ફાડતાં બોલ્યો, "દેખ, મારી આંખ !" બાઈશ્રીએ તરત રાખનો ખોબો ભરીને આંખ તરફ ઉછાળ્યો ! એક કલાક સુધી આંખો ધોઇને બ્રાહ્મણ થાકયો ત્યારે માંડ કરાર વળ્યો.

બીજે દહાડે તેણે વીતક વાર્તા મિત્રને કહી સંભળાવી. મિત્રે કહ્યું, "તું તો સાવ ભોટ જેવો છે !" એક દક્ષિણી અધિકારીની પેઠે "માઝા ડોળા પહા !" એમ આંખ દેખાડાતી હશે ? મારા કહેવાનો ભાવાર્થ એવો હતો કે જરા કડપ, દાબ સવાબ, રાખતો જા, એટલે બધું ઠીક થઇ જશે."

બ્રાહ્મણે ઉત્તર દીધો, "હવે પાકે ઘડે કાંઠો ચડે એમ નથી. એ સાક્ષાત ચંડીનો અવતાર છે. બીજો કોઈ રસ્તો થતો હોય તો કર."

જરા વિચાર કરીને મિત્રે કહ્યું, "આડે લાકડે આડો વેહ, એ પ્રમાણે એના અવળા સ્વભાવનો જ લાભ લઇને આપણે એનો ઘાટ ઘડીશું. ચોમાસામાં વરસાદની હેલી જામે ત્યારે મારી પાસે આવજે."

આઠ દિવસની હેલી થઈ એટલે બ્રાહ્મણ પોતાના મિત્રને ત્યાં શું કરવું તેની સંતલાસ કરી એક બનાવટી કાગળ સાથે પોતાની વહુ આગળ હાજર થયો, અને એરંડીઆનો ગ્લાસ

પીધા જેવું મ્હોં કરીને બોલ્યો, "તારી માને કોલેરા થયાના ખબર આવ્યા છે. પણ હાલ નદી ઉતરાય એમ નથી, એટલે તને મોકલવી નથી."

અવળચંડી ત્રાડ પાડી ઉઠીઃ "નથી મોકલવી એટલે? મને અટકાવનાર અને મોકલનાર તમે કયી વાડીના મૂળા?–હું તો મારે આ ચાલી!"

બ્રાહ્મણ, "જવું હોય તો તું એકલી જા. હું તો આ બેઠો."

અવળચંડી બોલી, "મારી મા તમારી કાંઇ સગી નહિ? તમારે પણ આવવું જ પડશે. થાઓ આગળ!"

બ્રાહ્મણ ગુપચુપ આગળ ચાલ્યો. વહૂએ કપડાંની ગાંસડી આપી તે મીઆંની મીંન્ડી થઇને ખભે ચઢાવી લીધી. રસ્તામાં પેલો મિત્ર સામો મળ્યો. તે અજાણ્યો થઇને પૂછવા લાગ્યો, "ક્યાં સવારી ઉપડી?" બ્રાહ્મણે જવાબ દીધો, "આજે કાગળ આવ્યો છે કે મારી સાસુ બહુ બિમાર છે. તેથી ત્યાં જઇએ છીએ." મિત્રે કહ્યું. "આજ તો નદી ઉતરવી કઠણ છે." અવળચંડી બોલી ઉઠી, "તમે બન્ને મવાલી છો! નદી ઉતરાવનારા તારાઓ મરી ગયા છે શું?"

અસલના વખતમાં બધે પુલો બાંધેલા નહોતા. ઘણા જરૂરના પ્રસંગોએ નદીને પેલે પાર પહોંચાડવા કેટલાક તારાઓ હાજર રહેતા. તેઓ યોગ્ય મહેનતાણું લઇને માટીના ગોળા, તુંબડાં, વગેરેની મદદથી મુસાફરોને સામે કાંઠે પહોંચાડતા. પેલો મિત્ર ઉપરનો સવાલ સાંભળીને ખસિયાણો પડી ગયો હોય એવો દેખાવ કરતો છાનોમાનો પાછળ ચાલવા લાગ્યો.

નદી બે કાંઠામાં આવી હતી. તારાએ સબુર કરવા બહુ સમજાવ્યું. પણ અવળચંડી એકની બે થઈ નહિ. તે બોલી, “ પૂાવે તેટલા પૈસા લે. પણ મને હાલ ઘડી નદી ઉતારી દે.” નિરૂપાય થઇને તારાએ ત્રણ હેલ પાણી સમાય એવડો ગોળો ઉંધો પાડયો. તેને અવળચંડીએ મજબૂત પકડી રાખ્યો. તારો તરતો તરતો ગોળા ને ઘસડતો સામે પાર જવા લાગ્યો. બ્રાહ્મણ તેના મિત્ર સાથે કાંઠે જ ઉભો રહ્યો, કેમ કે વહેણનું તાણ પુષ્કળ હોવાથી એકી સાથે એકથી વધારે માણસોને પાર ઉતારવાનું જોખમભરેલું હતું. તારો અવળચંડી સાથે અરધેક પહોંચ્યો હશે એવામાં અગાઉથી કરી રાખલા સંકેતમુજબ મિત્રે કાંઠેથી બૂમ મારી, “ એએએ! બરોબર ગોળો પકડી રાખજોઓઓઓ! તાણ ઘણું છે!”

તરત જ અવળચંડી બાઈએ બે હાથ ઉંચા કરીને બરાડ પાડી, “આ મૂકયો! મને શિખામણ દેનારો તું કોણ?!”

પરિણામ એ આવ્યું કે બાઇશ્રી પાંચ થોડો જ વારમાં ગળકાં ખાતાં પરલોકમાં પધાર્યાં.

अति सर्वत्र वर्जयेत् ।

* *
*

અડવાની અક્કલ

અડવો એક વાર સાસરે જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં એક ખેતરમાં ખોડીબારાની અધવચ્ચે સાંજના છાવણી મારી. તે રાતના તેણે અનેક જાણવાજોગ પરાક્રમો કર્યાં તે તમે જાણો છો.

જ્યારે સવાર થયું, ત્યારે અડવાએ ખોડીબારામાંથી ઉઠીને ખેતરમાં પગ મૂકયો. ખેતરને સેઢે એક દાતરડું ઘાસ કાપવા માટે ખેતરના ધણીએ મૂકી રાખ્યું હતું. તે જોઈને અડવાએ વિચાર કર્યો કે જુવારની કાપણી કરવા જ દાતરડું અહીં મૂકી રાખ્યું હશે. જુવારના છોડો હજુ કુમળા હતા. કોઈને કણુસલું નીકળ્યું હતું અને કોઈને હજુ નીકળવાનું હતું, એવી બધી જુવાર હતી. અડવો લઈ દાતરડું ને મંડયો તે બે વીંઘાં જમીનની જુવાર વાઢી નાખી. હજી તો અડવો આખું ખેતર કાપવાનો વિચાર કરતો હતો પણ ખેતરવાળાના નસીબે તે આવી ચડયો. તેણે જુવારને કપાયલી જોઈને અડવાને પૂછયું: "અલ્યા, આ જુવાર કોણે કાપી નાખી?"

અડવાએ બહાદુરીથી કહ્યું: "એ કામ આ બંદાનું! ભાઈ સાહેબ. ગમે ત્યારે તો તમારે જુવાર કાપવી જ પડત ને! ત્યારે લાવ ને આજે હું એને કાપી નાખી તમારી મહેનત ઓછી કરૂં?"

ખેતરના રખેવાળે જાણ્યું કે આ ગાંડો છે; તેથી લાકડીના બે ત્રણ સપાટા તેને લગાવી કહ્યું: "હવે જાણ્યું તારૂં ડહાપણ. આ જુવારના કુંણા દાણાને પંખીઓ ખાઇ જાય છે માટે પંખીઓને ઉડાડતો અહીંથી ચાલ્યો જા."

અડવો બિચારો શરીરે પડેલા સોળને પંપાળતો પંપાળતો પંખીઓ ઉડાડવા "હા....આ....હો....ઓ....હા....આ....હો........ઓ...." એમ કહેતો હાથના ચાળા કરતો ચાલ્યો.

થોડેક દૂર ગયો એટલે એક પારધી પક્ષીઓને સપડાવવા જાળ પાથરી બેઠો હતો ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. કેટલાંક પંખીઓ જાળામાં પડેલાં હતાં પણ હજી પૂરેપૂરાં તેમાં ફસાયાં નહોતાં; અને કેટલાંક હજી જાળામાં પડવાની તૈયારીમાં હતાં, ત્યાં અડવો "હા....આ....હો....ઓ....હા....આ....હો....ઓ...." કરતો આવી પહોંચ્યો, એટલે જાળમાંનાં, અને બીજાં બધાં પક્ષીઓ ઉડી ગયાં !

પારધીએ અડવાને કામઠાંના બે ચાર સપાટા લગાવી દીધા. પછી કહ્યું: "મૂરખા ! આમાં પડજો, આમાં પડજો, એમ કહેતો કહેતો જા."

અડવો પારધીના કહેવા પ્રમાણે બોલતો બોલતો આગળ ચાલ્યો. થોડેક દૂર ગયો એટલે એક કણબીનો વીસ વરસનો છોકરો કોશ ઝીલતાં કુવામાં પડયો હતો તેને કુવામાંથી કાઢવા ઘણા લોકો એકઠા થયા હતા, ત્યાં આપણા અડવાભાઈની સવારી "આમાં પડજો, આમાં પડજો" બોલતી બોલતી આવી પહોંચી.

કણબીઓ સમજ્યા કે આપણને બધાને કુવામાં પડવાનું કહે છે. તેથી એક બે જણાએ અડવાને ઝાલીને જરા હલકો બનાવી દીધો.

અડવો બોલ્યોઃ "ભાઇઓ, મને શું કામ મારે છો? હું તો તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશ."

એક કણબીએ કહ્યું: "જા ત્યારે, 'આવું તમારે કદી ન હોજો; આવું તમારે કદી ન હોજો,' એમ કહેતો કહેતો જા."

અડવો એમ કહેતો આગળ ચાલ્યો એટલે એક મોટું ગામ આવ્યું. તે ગામના વાણીઆનો એકનો એક છોકરો પરણતો હતો, તેનો વરઘોડો નીકળ્યો હતો. ત્યાં અડવો "આવું તમારે કદી ન હોજો; આવું તમારે કદી ન હોજો" એમ કહેતો કહેતો વરઘોડાની આગળ આવીને ઉભો રહ્યો.

વાણીઆ બધા અડવાનું કહેવું સાંભળીને એકદમ ગુસ્સે થયા. કોઈએ તમાચો, તો કોઇએ ધોલ મારી અડવાને બોલતો બંધ કર્યો. વાણીઆ ડાહીમાના દીકરા, અને પાછા અગમ બુદ્ધિના, એટલે જે કામ કરે તે વિચારીને કરે. તેથી અડવાને તેઓએ બહુ માર્યો નહીં.

એક વાણીઆએ અડવાને કહ્યું: "આવું તમારે રોજ હોજો; આવું તમારે રોજ હોજો." એમ કહેતો કહેતો જા.

અડવો ત્યાંથી વાણીઆની શીખામણ માની આગળ ચાલ્યો. ગામ બધું વટાવીને ગામબહાર નીકળ્યો, ત્યાં ઢેડવાડો આવ્યો.

ઢેડવાડામાં આગ લાગી હતી. ઘરો અને છાપરાં ભડભડ બળી રહ્યાં હતાં. ત્યાં આપણો અડવો, "આવું તમારે રોજ હોજો, આવું તમારે રોજ હોજો," એમ બોલતો બોલતો આવી પહોંચ્યો.

ઢેડાઓ એક તો આગને લીધે ગુસ્સે થઈ રહ્યા હતા, તેમાં વળી અડવાએ આવીને બળતામાં ઘી હોમ્યું. અડવાનું કહેવું સાંભળીને બેચાર ઢેડાઓ દોડ્યા ને તે અડવાને બિચારાને બહુ મારવા લાગ્યા. પણ એક ઢેડાને દયા આવવાથી તેને છોડાવ્યો. અડવાએ એકદમ ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલવા માંડ્યું. પણ એક ઢેડાએ તેને ઉભો રાખીને કહ્યું: "એઈ મુરખા! જો કોઈ ઠેકાણે અહીંની માફક બળતું હોય ને આગ લાગી હોય તો તેને બુઝાવી નાખવી. ત્યાં જઈને ગમે તેમ બોલવું નહિ. સમજ્યો? ચાલ, જા હવે."

અડવો ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. બે ત્રણ ગાઉ ચાલ્યો હશે એટલે અડવાના સસરાનું ગામ આવ્યું. ગામમાં પેસતાં જ કુંભાર વાડો આવ્યો. અડવો આખો દિવસ ચાલી ચાલીને, ને માર ખાઈ ખાઈને ખૂબ થાકી ગયો હતો. એટલે તે એક કુંભારના ઓટલા ઉપર બેઠો. થોડી વાર થાક ખાધા પછી જેવો તે ત્યાંથી ઉઠવા જાય છે, ત્યાં તો તેણે ભગવાન સૂર્યનારાયણને પશ્ચિમ દિશામાં આથમી જતા જોયા.

અડવાની ફોઈએ તેને સૂરજ આથમે ત્યાં જ વાસો રહેવાનું કહેલું હોવાથી, તે જ ગામમાં અડવાનું સાસરૂં હોવા છતાં ફોઈના ફરમાનનું ઉલ્લંઘન કરી તેનાથી સાસરે કેમ જવાય? તેથી તેણે કુંભારના ઓટલા ઉપર રાતવાસો રહેવાનો પકકો ઠરાવ કર્યો.

કુંભારે તેને કાંઈક કાચુંકોરૂં ખાવાનું આપ્યું, અને એક માટીના કોરા ઘડામાં પાણી લાવી આપ્યું.

રાત પડી એટલે કુંભારે ઘર બહારના ઓટલા ઉપર અડવાને સુવા માટે પથારી કરી આપી. આખા દિવસનો અડવો થાકી ગયેલો હોવાથી પથારીમાં પડતાંની સાથે જ ઘસઘસાટ ઉંઘી ગયો.

પણ અડવો આખી રાત ઉંઘ્યા જ કરે એવો નહોતો તો! બરાબર મધરાતે અડવો જાગ્યો. પથારીમાં બેઠો થયો એટલે તેને એમ લાગ્યું કે કોઈ જગ્યાએ ધુમાડો નીકળે છે. તે એકદમ ઓટલા પરથી નીચે ઉતરી તપાસ કરવા લાગ્યો, તો તેને જણાયું કે કુંભારના ઘરના વાડામાંથી ધુમાડો નીકળે છે. કુંભારના ઘરની દિવાલની બાજુએથી અડવો એકદમ વાડામાં ગયો. ત્યાં કાચાં વાસણો ઘડી તેને પકવવા માટે કુંભારે વાડામાં બે નેભા સીંચી અંદર ઘાસ તથા બીજું કચરૂં નાખી સળગાવેલા હતા. તે નેભા અડવાની નજરે પડયા અને તેમાંથી ધુમાડો નીકળતો પણ તેણે જોયો.

અડવાને ઢેડાએ કહ્યું હતું કે બળતું હોય તે હોલવવું, તે એકદમ યાદ આવી ગયું. પણ હવે એ બળતું હોલવવું કેવી રીતે તેના વિચારમાં અડવો ગુંથાયો. પણ અડવો એમ હિંમત હારી જાય તેવો નહોતો! નેભાની પાસે જ બેચાર લાંબા શાગટા પડેલા હતા. તેમાંથી એક અડવાએ હાથમાં પકડયો, અને નેભામાં મારવા મંડયો. એક કલાકમાં તો નેભામાં પકવવા સીંચેલા કુંભારનાં બધાં વાસણોનો અડવાએ ભાંગીને ભુકો કરી નાખ્યો અને તે સાથે જ નેભામાં કચરો બળતો હતો તે પણ બુઝાઈ ગયો.

કોઈ લશ્કરના સેનાપતિએ એકાદ મહાન કિલ્લો ઘણી મહેનતે જીત્યો હોય તેની માફક અડવો મલકાતો પાછો પોતાની પથારીમાં જઈને સૂઇ ગયો, અને નિરાંતે ઉંઘી ગયો.

સવાર થયું એટલે કુંભાર ઉઠયો અને વાડામાં ગયો તો તેની પહેલી નજર વાસણના નેભા ઉપર પડી. વાસણનો ભુકો થઈ ગયેલો જોઇને કુંભાર તો બિચારો રડવા જેવો થઈ ગયો, કારણ કે એ વાસણ ઘડતાં એને બહુ મહેનત પડી હતી અને તે સાથે એ વાસણના એને ઘણા પૈસા ઉપજવાના હતા.

કુંભારે બીજા બે ચાર કુંભારોને આગળને બારણે બોલાવ્યા અને તેમને વાસણની દશા બતાવી.

કુંભારો પણ વિચારમાં પડી ગયા અને કોઈ કંઈ, તો કોઈ કંઈ, એમ પોતાના વિચારો જણાવવા લાગ્યા. અડવાએ આ પરાક્રમ કર્યું છે એવો તો કોઇને વહેમ સરખો પણ આવ્યો નહિ.

કુંભારો એમ વિચારમાં હતા એટલામાં આપણા અડવાભાઈ જાગ્યા. કુંભારોને એકઠા થયેલા જોઇને અડવો બોલ્યોઃ "કેમ! દેવાળીઆના દીકરાઓ! તમે કેમ અહીં એકઠા થયા છો? તમે કેવા મૂરખા છો? આખી રાત ઉંઘ્યા જ કીધું! એ તો સારૂં થયું કે રાતે હું જાગ્યો, નહિ તો બધું બળીને 'ભસમ' નહીં થઈ જાત!"

કુંભારોને નવાઇ લાગી કે વળી કયાં આગ લાગી હતી? તે જાણવા માટે એને પૂછયું, "કયાં આગ લાગી હતી? અને તે કોણે બુઝાવી?"

અડવો ઓટલા ઉપરથી નીચે ઉતરીને બોલ્યો: "અરે, એ તો આ બંદાનું કામ ! એ કામ બધાથી ન બને. એ તો હાથીનો ભાર તે હાથી જ ઉપાડે ! તમે બધા રાતના સુઇ ગયા ને આ ઘરના વાડામાં આગ લાગી. હું એકદમ ત્યાં દોડી ગયો અને એક સાગટો લઇને મચ્યો ને તે એક સપાટામાં બધાં વાસણનો ભૂકો કરી આગને એક ચપટી વગાડી એટલામાં બુઝાવી નાખી !"

હવે જ કુંભારોને ખબર પડી કે વાસણનો ભૂકો કરનાર બીજું કોઇ જ નહીં પણ આપણો રતન (!) મહેમાન જ છે. કુંભારોએ અડવાને ખાટલા ઉપરથી ખેંચી પાડયો અને ખૂબ મેથીપાક જમાડયો.

છેવટે જ્યારે અડવાએ કહ્યું કે, હું તો તમારા ગામના વીરચંદ વાણીયાનો જમાઈ થાઉં છું, ત્યારે જ કુંભારોએ તેને છોડયો.

અડવો ત્યાંથી દાતણપાણી કર્યા વગર જ સસરાને ત્યાં ગયો. ત્યાં જઇને તેણે કેવી અક્કલ દોડાવી તે બાળકોને ઉપયોગી ન હોવાથી આપણે અડવાની વાતને અહીં જ પૂરી કરીશું.

* *
*

ચાંદ ઉગ્યો પણ ચાંદમીઆ ન આવ્યા

એક ભૂખડુ મુસલમાન આખો દહાડો રખડયા કરે, પણ કંઈ ધંધો રોજગાર કરી બે પૈસા કમાઇ લાવવાનું તેને ગમે નહિ. ઘરમાંથી ખાવાનું ખુટયું, ત્યારે તેની વહુએ ઠપકો દઇ કમાઈ લાવવાનો આગ્રહ કર્યો. મીઆં કહે, મને કંઇ આવડતું નથી. તેથી શું કરૂં ? બીબી બોલ્યાં, કંઈ ન આવડે તો ચોરી કરીને પણ પૈસા લાવો. મીઆંને એ વાત રૂચી. ઘરમાં બીજું કંઇ કપડું ન હોવાથી બીબીનો સાલ્લો માલ બાંધવાને માગ્યો. બીબીએ વધારાનો સાલ્લો ન હોવાથી કોઠીમાં પેસી ઉઘાડાં થઇ પહેરેલો સાલ્લો કાઢી આપ્યો.

મધરાત વીત્યે મીઆંભાઈ ચોરી કરવા નીકળ્યા. જ્યાં જાય ત્યાં કોઈ જાગતું ખોંખારતું હોય. આખા ગામમાં તે ભટકયો પણ કાંઇ લાગ ફાવ્યો નહિ. આખરે તે ગામની ભાગોળે ગયો. ત્યાં એક ગધેડો ઉભો હતો, તેને લઇ જવાનો નિશ્ચય કરી તેણે બીબી-ના સાલ્લાનો એક છેડો ગધેડાને ગળે બાંધ્યો, અને જેવો તેને હાંકવા જાય છે, તેવો જ તે ચમકયો, ને ભૂંકતો ભૂંકતો દોડવા લાગ્યો. એવામાં એક ખાડો આવ્યો. તેમાં પગ પડતાં ગધેડાએ લાત મારી તેથી તેના હાથમાંનો છેડો છૂટી ગયો. ગધેડો કયાંક દોડી ગયો ને મીઆંભાઈ ફાંફાં મારતા ને ખોડંગતા ઘર ભણી વળ્યા.

વાર થવાથી બીબી ગભરાવા લાગ્યાં. તેણે આકાશ સામે જોઇને કહ્યું, ચાંદ ઉગ્યો પણ ચાંદમીઆ ન આવ્યા. એવામાં મીઆં આવ્યા, એટલે બીબીએ પૂછયું, શું લાવ્યા ? ચાંદમીઆએ બનેલી સર્વ હકીકત કહી. પહેરવાનો એકનો એક સાલ્લો પણ ગયો, તેથી તે બોલી, અરે, પણ હું નાગી ? મીઆં બોલ્યો, અરે તું નાગી તો નાગી, પણ મારી આખી ટાંગ ભાગી ! (ગધેડાની લાતોથી) !

"ટચુકડી સો વાતો"માંથી

અલાદ્દીનનું જાદુઈ ફાનસ

જૂના જમાનામાં ચીન દેશમાં એક ગરીબ દરજી તેની સ્ત્રી અને છોકરા સાથે રહેતો હતો. તે સવારથી સાંજ સુધી વૈતરૂં કરતો હતો પણ તે તથા તેનું કુટુંબ પેટપૂર રોટલા પણ દેખતું નહીં. છેવટે સખત મહેનતને પરિણામે દરજી માંદો પડી મરણ પામ્યો.

આ છોકરાનું નામ અલાદ્દીન હતું.

એક વખત અલાદ્દીન શેરીમાં રમતો હતો. એવામાં એક અજાણ્યા માણસે ત્યાં આવી પૂછયું–" છોકરા, તારો બાપ દરજી હતો ને ?" અલાદ્દીને જવબ આપ્યો, " હા. તમે કોણ છો ?" અજાણ્યા માણસે કહ્યું. "હું તારો કાકો થાઉં. તું તારી માને કહેજે કે, કાકા આવ્યા છે. તને કાલે મળવા આવશે. એમ કહી તેણે પોતાના ગજવામાંથી મુઠી ભરીને સોના મહોરો કાઢી અલાદ્દીનના હાથમાં મૂકી. અલાદ્દીન મહોરો મળવાથી ખુશી થતો ઘેર ગયો અને તેની માને બધી વાત કરી. અલાદ્દીનની માને આ વાત સાંભળી ઘણી નવાઇ લાગી. તેને ખાતરી હતી કે અલાદ્દીનને કાકો છે જ નહિ. તેઓ બીજે દિવસે કાકાની વાટ જોતાં બેઠાં. એવામાં કાકા આવ્યા. કાકાએ ઘરનાં બધાંની ખબર પૂછી અને જ્યારે અલાદ્દીનની માએ દરજીના મરણની વાત કહી ત્યારે તે પોકેપોક મૂકીને રોવા બેઠો. થોડી વાર પછી અલાદ્દીનની માએ અલાદ્દીનના રમતીયાળ

સ્વભાવની વાત કરી. કાકાએ તેને વેપાર કરવાનું કહ્યું. અલાદ્દીને વેપાર કરવા માટે પોતાની ખુશી બતાવી એટલે કાકાએ કહ્યું, "હું તને એક મોટી દુકાન માંડી આપીશ." બીજે દિવસે કાકાએ અલાદ્દીનને ભપકાદાર લુગડાં અપાવ્યાં. તેની આ ભલાઇથી અલાદ્દીનની માને પાકી ખાતરી થઇ કે તે અલાદ્દીનનો કાકો હશે.

આ માણસ અલાદ્દીનનો ખરો કાકો હતો નહિ. તે એક દુષ્ટ ને બદમાસ જાદુગર હતો. અલાદ્દીનના ગામની નજીક એક ચમત્કારી દીવો લેવા તે આવ્યો હતો, અને તે કામ અલાદ્દીનની મદદ વિના થાય તેમ નહોતું. જેની પાસે આ દીવો હોય તે ખૂબ દોલત મેળવી શકે એમ હતું. આ કારણથી જ તેણે અલાદ્દીન સાથે ઓળખાણ કાઢયું હતું.

એક દિવસ જાદુગર અલાદ્દીનને ગામ બહાર એક પર્વતની ઉંડી ખીણ આગળ લઇ ગયો અને ત્યાં તાપણું કરવા કહ્યું. અલાદ્દીને આસપાસથી થોડી ઘાસ ભેગી કરી એટલે જાદુગરે તે સળગાવી અને તેમાં જાદુઇ ભુકી નાખી. આ ભુકી પડવાથી પૃથ્વી કંપી ઉઠી અને તાપણાની જગ્યાએ એક કડાવાળું ઢાંકણું નીકળ્યું. જાદુગરે કહ્યું: "આ ઢાંકણું ઉઘાડ. ભોંયરામાં છેક નીચે જઇ એક તાકામાં દીવો બળે છે, તે હોલવી નાખી તેમાંથી તેલ ઢોળી નાખી તે અહીં લઇ આવ. પણ તેમ કરતાં કોઇ જગ્યાએ અડકીશ નહિ." પછી તેણે પોતાની આંગળીએથી કાઢીને એક વીંટી અલાદ્દીનને આપી અને કહ્યું: "આ વીંટી તને સંકટ વખતે મદદ કરશે." અલાદ્દીને જાદુગરના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. તેણે તાકામાંથી દીવો લઇ હોલવી નાખ્યો, તેલ ઢોળી દીધું અને બહાર આવવા

નીકળ્યો. બહાર નીકળતાં રસ્તામાં પડેલા મોટા મોટા ઝવેરાતના ઢગલાઓને પત્થર સમજી રમવાને માટે તેણે ગજવામાં ભરી લીધા અને ગુફાના મોં આગળ આવ્યો. અલાદ્દીનને જોઇને જાદુગરે તેની પાસેથી દીવો માગ્યો. અલાદ્દીને કહ્યું, "મને બહાર કાઢો. બહાર નીકળીને તમને દીવો આપીશ." અલાદ્દીને દીવો ન આપ્યો તેથી જાદુગર ઘણો ગુસ્સે થયો. તેણે જાદુઈ મંત્ર બોલીને મંત્રેલી ભૂકી ગુફાના બારણા ઉપર નાખી એટલે ગુફા ઉપર પેલું પત્થરનું ઢાંકણું સખત બેસી ગયું, અને અલાદ્દીન અંદર પૂરાઈ રહ્યો ! અલાદ્દીન આથી ઘણો જ ગભરાયો. તે પોતાના બચાવ માટે પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. જેવો તે બે હાથ જોડી પગે લાગવા જતો હતો તેવી જ જાદુગરે આપેલી વીંટી તેની આંગળીએ હતી તે ઘસાઈ, અને અંદરથી એક ભયંકર રાક્ષસ બહાર આવ્યો. તે અલાદ્દીનને પગે પડી બોલ્યો, "હે નામદાર, આપનો શો હુકમ છે? હું વીંટીનો ગુલામ છું. આપની સેવા બજાવવાને તૈયાર છું." અલાદ્દીન પહેલાં તો ચમક્યો પણ પાછળથી હિંમત લાવી બોલ્યો, "મને આ ગુફાની બહાર કાઢ." તે બોલ્યો કે તરત જ રાક્ષસે ઢાંકણું ઉઘાડી નાખ્યું અને અલાદ્દીન સહીસલામત બહાર આવ્યો.

ઘેર આવી અલાદ્દીને તેની માને બનેલી વિગત કહી. બીજે દિવસે ઘરમાં કાંઈ ખાવાનું નહિ હોવાથી અલાદ્દીનને તેની માએ પેલો દીવો વેચી આવવા કહ્યું. દીવો મેલો હોવાથી અલાદ્દીનની મા તેને લુગડાથી સાફ કરવા લાગી. જેવો દીવો ઘસાયો કે તરત જ તેમાંથી એક રાક્ષસ બહાર આવ્યો અને બોલ્યો, "મારો આપને શો ખપ પડયો છે? હું આપનો હુકમ બજાવવા તૈયાર છું. હું ફાનસનો ગુલામ છું."

અલાદ્દીન બોલ્યો, "મને ભૂખ લાગી છે. માટે ખાવાનું લઇ આવ." એક પળમાં રાક્ષસ પકવાનથી ભરેલી દસ થાળીઓ વાળો એક મોટો ટાટ લાવ્યો અને અલાદ્દીનના પગ આગળ મૂકી અલોપ થઇ ગયો. અલાદ્દીન અને તેની માએ પેટ ભરીને ખાધું અને તે દિવસ આનંદમાં કાઢયો. બીજે દિવસે તે એક યાહુદી વહેપારીને ત્યાં એક મહોરમાં રકાબી વેચી આવ્યો. એમ દસ દિવસમાં દસે રકાબી વેચી આવ્યો. અગીઆરમે દિવસે તે દસ મહોરોમાં મોટો ટાટ વેચી આવ્યો. તેના પૈસા કેટલાક દિવસ ચાલ્યા અને તે ખલાસ થઇ ગયા એટલે તેણે ફરીથી પહેલાંની માફક દીવાનો ઉપયોગ કર્યો. આ વખતે પણ રાક્ષસ પહેલાંના જેવી જ પકવાનથી ભરેલી દસ રકાબીઓ વાળું ટાટ લાવ્યો. ખાવાનું થઇ રહ્યા પછી અલાદ્દીને રકાબીઓ વેચવવાનું શરૂ કર્યું. એક વખત તે વેચવા જતો હતો તેવામાં તેને એક સોની મહાજને બોલાવ્યો ને કહ્યું, "છોકરા, તું રોજ પેલા યાહુદી વહેપારીને ત્યાં કશુંક વેચવા જાય છે. તે તો ઘણો લુચ્ચો માણસ છે. તું મને તે વસ્તુ વેચીશ તો હું તને પૂરી કિંમત આપીશ." અલાદ્દીને તેને રકાબી બતાવી. તે તપાસતાં ચાંદીની માલમ પડી તેથી જોખી જોઈ અને તેની કિંમતની તેણે તેને સાઠ રૂપામહોરો આપી. અલાદ્દીને તેનો આભાર માન્યો અને દરેક વસ્તુ તેને ત્યાં વેચવાનું વચન આપ્યું. આ પ્રમાણે અલાદ્દીન દીવાની મદદથી ગામમાં સૌથી વધારે માલદાર થઈ પડયો.

એક વખત ગામમાં હડતાળ પડેલી જોઇ અલાદ્દીને એક જણને તેનું કારણ પૂછ્યું. તે માણસે કહ્યું, "રાજકુંવરી આ રસ્તે થઇને આજે નહાવા જવાની છે, માટે હડતાળ પડી છે." અલાદ્દીન

અલાદીનનું જાદુઈ ફાનસ
જે પલંગ ઉપર તે બંને સુતાં હતાં તેને અલાદીન પાસે ઉંચકી લાવ્યો.
[પાન ૨૯]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ-સુરત.

અલ્લાદ્દીનનુ જાદુઇ ફાનસ

વેચીએ છીએ રે, વેચીએ છીએ,
જુનાં કોડીયાં લઇને તે નવાં વેચીએ છીએ.

[પાન ૩૦]

ને આ કુંવરી જોવાનું મન થયું, તેથી જ્યાં રાજકુંવરીને નહાવાનો હોજ હતો ત્યાં તે છૂપાઇ રહ્યો. રાજકન્યા પોતાની સાહેલીઓ સાથે જ્યારે નહાવાને નીકળી ત્યારે રાજકન્યાનું પારવગરનું રૂપ જોઇ તેની સાથે પરણવાનું તેને મન થયું. તેણે પોતાની માને બધી વાત કરી. તેણે તેની માને કહ્યું, "હું ગુફામાંથી જે રત્નો લાવ્યો છું તે મહારાજાને ભેટ કરી આવજે, અને તેની છોકરીનું માગું કરજે."

અલાદ્દીનની માએ તેના કહ્યા પ્રમાણે રત્નો રાજાને ભેટ કર્યાં અને તેની છોકરીની માગણી કરી. રાજા હીરા, માણેક મોતી વગેરે જવાહીર જોઇને ખુશખુશ થઈ ગયો અને તેણે અલાદ્દીનની માને ત્રણ મહિના પછી આવવાનું કહ્યું. અલાદ્દીનની મા ખુશ થતી ઘેર ગઇ અને અલાદ્દીનને બધી વાત કરી. અલાદ્દીન આ સાંભળી ઘણો ખુશી થયો.

આ રાજાનો પ્રધાન ઘણો ખટપટીઓ હતો. તેણે રાજાને આડુંઅવળું સમજાવી તેની છોકરીનું લગ્ન પોતાના છોકરા સાથે કરવાનું નક્કી કરાવ્યું, અને લગ્નનો દિવસ પણ નક્કી કર્યો. લગ્નને આગલે દિવસે અલાદ્દીનને આ વાતની ખબર પડી. તેણે પોતાનો દીવો ઘસ્યો. ઘસતાંની વારમાં રાક્ષસ આવીને ખડો થઈ ગયો. અલાદ્દીને રાજકુંવરી અને પ્રધાનના છોકરાને તેની પાસે લઇ આવવાનો હુકમ કર્યો. રાક્ષસ તરત જ ઉપડયો, અને જે પલંગ ઉપર તે બન્ને સુતાં હતાં તેને અલાદ્દીન પાસે ઉંચકી લાવ્યો. અલાદ્દીને વજીરના છોકરાને ઓરડીમાં પૂરી મૂકવાનું કહ્યું. વહેલી સવારે તેમની મૂળ જગ્યાએ બન્નેને પહોંચતાં કર્યાં. સવારે રાજા તેમને મળવા ગયો ત્યારે કુંવરીએ બનેલી વાત કહી. રાજા આથી ગભરાયો અને લગ્ન બંધ રાખ્યાં.

ત્રણ માસ પૂરા થતાં અલાદ્દીનની મા રાજા પાસે જઇ રાજાને પગે પડી અને બોલી, "નેક નામદાર બાદશાહ! આપના કહેવા મુજબ ત્રણ મહિને હું આવી છું." રાજાએ કહ્યું, "તું પહેલાં ઝવેરાતની થાળી લાવી હતી એવી ચાળીસ થાળીઓ ચાળીસ સીદીઓ પાસે ઉંચકાવ અને તે દરેકને એક ધોળો ગુલામ દોરે એવી રીતે અહીં લાવીને કુંવરીને ભેટ આપ. ત્યારે મારી ખાતરી થાય કે તારો છોકરો મારી છોકરીને અમનચમનમાં રાખી શકશે." અલાદ્દીનની માએ છોકરાને વાત કહી. તેણે તરત જ ફાનસ ઘસી તેના ગુલામ રાક્ષસને બોલાવ્યો અને રાજાના કહ્યા પ્રમાણે કરવાનો હુકમ કર્યો. રાક્ષસે તો એક પળમાં બધું તૈયાર કર્યું અને મોટું એંસી ગુલામોનું ભવ્ય સરઘસ રાજમહેલ તરફ ચાલ્યું. રાજમહેલમાં જઈ બધી થાળીઓ રાજા આગળ મૂકી. અલાદ્દીન પાસે અખૂટ દ્રવ્ય હોવાની ખાતરી થયાથી રાજાએ પોતાની કુંવરી અલાદ્દીનને પરણાવી. અલાદ્દીને રાક્ષસ પાસે રાજમહેલ નજીક જ મોટો સુંદર બંગલો બંધાવ્યો અને તે અને રાજકુંવરી આનંદમાં રહેવા લાગ્યાં.

હવે આપણે જાદુગરનું શું થયું તે જોઈએ. જ્યારે અલાદ્દીન રાજા થયાની બધી વાત તેના જાણવામાં આવી ત્યારે તે, તે ગામમાં આવ્યો અને બજારમાંથી કેટલાંક કોડીઆં ખરીદી રસ્તામાં,

વેચીએ છીએ રે, વેચીએ છીએ,
જૂનાં કોડીયાં લઇને નવાં વેચીએ છીએ.

એમ બૂમો પાડતો અલાદ્દીનના ઘર તરફ ફરવા લાગ્યો. રસ્તામાં બધાં લોકો તેને ગાંડો! ગાંડો! કહી ખીજવવા લાગ્યા; કારણ કે તેમણે કોઇ પણ દિવસ જૂના કોડીઆં લઈ નવાં કોડીઆં આપતો

વેપારી જોયેલો નહોતો. સંખ્યાબંધ લોકોએ જૂનાં કોડીઆં આપી નવા ખરીધાં. જ્યારે તે અલાદ્દીનના ઘર પાસે આવ્યો ત્યારે અલાદ્દીન શિકાર કરવા ગયો હતો. રાજકુંવરીએ ગમ્મતખાતર પેલો જાદુઇ જૂનો દિવો આપી નવો નકામો દીવો લીધો. પેલા જાદુગરે તે દીવો સાચવીને પોતાની પાસે મૂકયો. અને રાત પડી ત્યારે તેણે દીવો ઘસ્યો. ઘસતાં જ રાક્ષસ બહાર આવીને ઉભો રહ્યો. જાદુગરે તેને કહ્યું; “આ બાંધેલો મહેલ અહીંથી ઉપાડી આફ્રીકામાં હું કહું ત્યાં મૂક.” રાક્ષસ તરત જ મહેલ લઇ આકાશ માર્ગે સડસડાટ કરતો ઉડયો અને પલક વારમાં આફ્રિકા જઇ પહોંચ્યો.

બીજે દિવસે બાદશાહ પોતાની કુંવરીને મળવા જવા નીકળ્યો, ત્યારે મહેલ દીઠામાં જ ન આવ્યો! આથી ઘણી નવાઇ લાગી અને પ્રધાનને બધી વાત કરી. પ્રધાનને તો અલાદ્દીન ગમતો જ નહોતો; કારણ કે તે તેના છોકરાની જગ્યા લઇ બેઠો હતો. તેણે રાજાને કહ્યું, “મહારાજા સાહેબ, આ મહેલ કાંઇ ખરેખરો નહોતો. એ તો અલાદ્દીને જાદુથી બાંધ્યો હતો. માટે તેને કેદમાં પૂરવો જોઇએ.” રાજાએ તે વાત કબૂલ કરી અને અલાદ્દીનને કેદમાં પૂરવાનો નોકરોને હુકમ કર્યો. અલાદ્દીનને કેદ કરવામાં આવ્યો, પણ થોડા જ વખતમાં તેને છૂટો કર્યો. તે ચાળીસ દિવસમાં રાજકુંવરીસહિત મહેલ પાછો ન લાવે તો તેનો શિરચ્છેદ કરવો એવો હુકમ કર્યો.

એક વખત અલાદ્દીન મહેલની શોધમાં ફરતો હતો, તેવામાં તે લપસી પડયો, અને લપસી પડવાથી તેના હાથે પહેરેલી જાદુગરવાળી વીંટી ઘસાઇ. ઘસાતાં જ તેમાંથી ગુફાવાળો રાક્ષસ બહાર

નીકળ્યો. અલાદ્દીને તેને કહ્યું, "પેલો મહેલ જ્યાં હોય ત્યાંથી અહીં લઇ આવ." રાક્ષસે કહ્યું, "તે મહેલ લાવવા જેટલું બળ મારામાં નથી. દીવાનો ગુલામ તે કામ કરી શકે." અલાદ્દીને ત્યાર પછી તેને જ્યાં મહેલ હોય ત્યાં લઇ જવા કહ્યું. રાક્ષસ તરત જ તેને જ્યાં મહેલ હતો ત્યાં આફ્રિકામાં લઇ ગયો. અલાદ્દીન મહેલમાં ગયો અને રાજકુંવરીને મળ્યો. રાજકુંવરી પણ તેના પતિને જોઇ ઘણી રાજી થઇ, અને બનેલી બીના કહી. વળી તેણે એમ પણ કહ્યું કે જાદુગર દીવો પોતાના ઝભ્ભામાં છાતી પાસે રાખે છે. અલાદ્દીને તેને એક જાતની ઝેરી ભૂકી આપી અને કહ્યું, "આ ભૂકી જાદુગર ખાવા બેસે ત્યારે દારૂમાં નાખી તેને આપજે." રાજકુંવરીએ તેમ કર્યું. ઝેર પેટમાં જવાથી રાક્ષસ ત્યાં જ બેભાન થઈ ઢળી પડયો, અને મરણ પામ્યો.

અલાદ્દીને પછી તેના ઝભ્ભામાંથી દીવો કાઢી લીધો અને તે ઘસી રાક્ષસને બોલાવી તે દીવાના રાક્ષસને મહેલ હતો ત્યાં લઇ જવા હુકમ કર્યો. રાક્ષસ ઉડયો અને એક પળમાં તેની મૂળ જગ્યાએ મહેલને મૂકી દીધો. રાજાને જ્યારે મહેલ આવ્યાની ખબર પડી ત્યારે તે ઘણા આનંદથી તેની પુત્રીને મળ્યો.

અલાદ્દીને દીવાની બધી વાત રાજાને કહી, અને દીવો કેવી રીતે ગયો તે પણ કહ્યું.

થોડા વર્ષમાં રાજા મરણ પામ્યો અને અલાદ્દીન આખા રાજ્યનો રાજા થયો. તે પછી અલાદ્દીન અને રાજકુંવરીએ લાંબા વખત સુધી સુખથી રાજ્ય કર્યું.

* *
*

અલાદીનનું જાદુઈ ફાનસ

તે ઘણા આનંદથી પોતાની પુત્રીને મળ્યો. પાન ૩૨

અલાદીનનું જાદુઈ ફાનસ
રાજકુંવરીએ તેમ કર્યું. [પાન ૩૨]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ–સુરત.

થોડું થોડું બધું

કરના કચરી નાખનારા બોજાતળે પીલાતા એક ગરીબ અને અજ્ઞાન ખેડૂત ઉપર એક નાનકડા દેશી રાજ્યમાં કોઇ અપરાધસર ફરિયાદ થઇ અને તેનો સો રૂપિયા દંડ થયો. ખેડૂત દરબાર પાસે બહુ જ રડી પડયો, ને કરગરવા લાગ્યો કે, માબાપ! મારી પાસે સો રૂપિયા નથી તે કયાંથી લાવું? દરબારે હુકમ કર્યો કે જો તું સો કાંદા ખાય અથવા સો ખાસડાં તારી પીઠ ઉપર લગાવવા દે તો તને સજા માફ કરૂં. ખેડૂતે બિચારાએ વગર સમજ્યે તેમ કરવાની હા પાડી, અને કાંદા ખાવા તૈયાર થયો. કાંદા આણ્યા અને ખેડૂત ખાવા લાગ્યો. કાચા કાંદા ખાવા તે કાંઇ રમતની વાત છે? બે પાંચ કાંદા ખાતાં ખાતાં તો ખેડૂતની આંખમાં શ્રાવણ ભાદરવો ચાલ્યો. બિચારાએ જેમ તેમ કરી થોડાક કાંદા ખાધા ને પછી થાકી ગયો. તેણે કહ્યું, હવે તો ખાસડાં જ મારો! દરબારના નીચ, નિર્દય, જુલમી અધિકારીઓએ કચકચાવીને તેને ખાસડાં મારવા માંડયાં. એકકે ઉપાય જડયો નહિ. આખરે તેણે રૂપિઆ આપવાનું કબુલ કર્યું ને માગીતાગી ગમે તેમ કરી એ દુષ્ટ રાજાનો દંડ ભર્યો. કાંદા ને ખાસડાં ખાધાં તે નફામાં!

* *
*

નીમકહલાલ નોકર

એક શેઠનો છોકરો એક વાર નદીમાં નહાવા જવા તૈયાર થયો. શેઠે સાથે પોતાનો નોકર હતો તેને મોકલ્યો. બપોરનો વખત અને નદી કિનારાનો એકાંત ભાગ એટલે ત્યાં કોઈ હતું નહિ. છોકરો પોતાનાં કિમતી કપડાં પગથીયાંપર મૂકી નોકરને કહેતો ગયો કે, જોજે, કપડાં સાચવજે, મોંઘા દાટ છે. હું નહાવા પડું છું.

છોકરો એમ કહીને નદીમાં નહાવા ઉતર્યો. પણ નદીમાંની લીલ પગથીએ ચોંટેલી હતી તે ઉપરથી પગ લપસી જવાથી છોકરો પાણીમાં ડુબવા લાગ્યો. કિનારાપર બેઠેલા નોકરે પોતાના નાના શેઠને ડુબતો જોયો. પણ તે તો વફાદાર નોકર હતો ! નાના શેઠે તેને કપડાં સાચવવા કહ્યું હતું, કાંઈ ડુબતો બચાવવા કહ્યું હતું ? બચાવવા જાય ને કપડાં કોઇ ચોરી જાય તો ? તે જડભરત નોકર ત્યાં જ બેસી રહ્યો, અને બિચારો શેઠનો છોકરો તરતાં નહોતું આવડતું એટલે પાણીમાં ડુબી મુઓ ! ડાહ્યો દુશ્મન સારો પણ મૂરખ મિત્ર ખોટો, તે આનું નામ.

* *
*

·

લૂટારો બન્યો

રૂપીઆની થેલી લઇને એક ઈરાની એક ગામથી બીજે ગામ જવાને નીકળ્યો. રસ્તામાં એક લૂટારૂ મળ્યો. રસ્તો ઉજ્જડ હતો, અને તેની પાસે તૈયાર ભરેલી પીસ્તોલ હતી. લૂટારાએ એકદમ પીસ્તોલ ઈરાનીની સામે ધરી, અને માલ સોંપી દેવા કહ્યું. તેણે માલ સોંપી દીધો અને કહ્યું, "મારા શેઠ એમ ધારશે કે માલ મેં ઉચાપત કર્યો છે. માટે મારા કપડાંમાં તારી પીસ્તોલની ગોળીથી કાણાં પાડી આપ, જેથી શેઠની ખાતરી થાય કે માલ લૂટાઇ ગયો." લૂટારાએ જૂદી જૂદી જગાએ પીસ્તોલ ફોડીને કપડાંમાં બે ત્રણ કાણાં પાડયાં. ઈરાની બીજી વધારે જગ્યા બતાવતો ગયો. ચાર, પાંચ–છ કાણાં પડયાં. લૂટારો બોલ્યોઃ "હવે મારી પીસ્તોલ ખલાસ થઇ. હવે વધારે કાણાં નહિ પડે." ઈરાનીએ જોયું કે હવે કાંઇ બીક નથી. તરત લૂટારા ઉપર હુમલો કરીને તેણે પોતાની થેલી પાછી લઇ લીધી ને ત્યાંથી ચાલતી પકડી.

* *
*

સંતોષી નર સદા સુખી

એક ગામમાં એક ગરીબ ખેડૂત રહેતો હતો. તે હંમેશાં સંતોષ અને આનંદમાં જ રહેતો. જ્યારે જ્યારે કોઇને દુઃખ પડતું ત્યારે તેની પાસે જઇને તે કહેતો કે, ભાઈ આ દુઃખ નથી પણ સુખ જ છે. ઇશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે જ હોય છે. હંમેશાં સુખી અને સંતોષ રહીશું તો આપણને દુઃખ જણાશે નહિ.

એક વખત આ ગરીબ ખેડૂતનો પગ સડવા લાગ્યો. તેથી તેને પગ કપાવાની જરૂર પડી. આમ છતાં આ આનંદી ખેડૂતે તો સંતોષ જ માન્યો. એક વખત તેના કેટલાક મિત્રો તેને ઘેર આવેલા હતા તેમાંથી એક જણ તેને કહેવા લાગ્યો, ભાઈ, તું હરરોજ કહેતો હતો કે ઇશ્વર જે કરે છે તે સારાને માટે. તો આ તારો પગ કપાયો એમાં તને શું ફાયદો થયો? પેલા માણસે સંતોષથી જવાબ આપ્યો, જુઓ ભાઇ, ઇશ્વરે તો સારૂં જ કર્યું કહેવાય. કારણ કે હવે મારે બે જોડાને બદલે એક જોડાના જ પૈસા ખરચવા પડશે.

* *
*

કંથડકાકાની નવી વહૂ

કુંથડકાકા બીજી વારની બૈરીને સ્વધામ પહોંચાડી આવ્યા ને ત્રીજી વાર ઘર માંડયું. તેમની નવી બૈરી એક દિવસ ધ્રુસ્કે ધ્રુસ્કે રડતી હતી.. કાકા ઘણુંય છાની રાખવા મહેનત કરે પણ કાંઈ વળે નહિ. બહુ પટાવી પટાવીને પૂછતાં જણાયું કે તેમની નવી સ્ત્રીને તેમની પહેલી વારનાં છોકરાંઓ 'મા' કહેતાં નહોતાં! કંથડ કાકાનો એકદમ મિજાજ ગયો. એ નાપાક છોકરાં એમના મનમાં સમજે શું? તે ગુસ્સાથી બોલી ઉઠયા, "છાની રહે; રડ માં. તે ના શું કહે? તેમને શું, તેમના **બાપને** પણ તને **મા** કહેવી પડશે!"

તેમની સ્ત્રી આંખમાં આંસુ સાથે ખડખડાટ હસી પડી. કંથડકાકા પણ ખુશી થયા, પણ સમજ્યા નહિ કે તેમની વહૂ કેમ હસી હતી, તમે તો સમજ્યાં ને? હેં?

* *
*

બીરબલની ચાલાકી

અકબર બાદશાહના વખતમાં એક વખત એક વિચિત્ર તકરાર ઉભી થઇ. એક માણુસે પોતાનો કુવો બીજા માણુસને વેચાણુ આપ્યો. પણુ પેલો માણુસ જ્યારે પાણી ભરવા લાગ્યો ત્યારે જૂનો માલિક કહે, એ નહિ બને. મેં તને કુવો વેચ્યો છે. કાંઇ કુવાનું પાણી વેચ્યુ નથી. તને પાણી નહિ ભરવા દઉં.

વાત વધી પડી. આખરે આ મામલો દરબારમાં ગયો. બધાં મુંઝવણુમાં પડયાં. છેવટે બીરબલે તોડ કાઢયો કે જૂના માલિકે કુવો વેચ્યો છે પણુ પાણી નથી વેચ્યું એ વાત ખરી છે. પણુ તેણે પારકાના કુવામાં પોતાનું પાણી રાખીને કુવો ખરીદનારનો ગુન્હો કર્યો છે. માટે ખરીદ્યાની મિતિથી આજ સુધી પોતાનું પાણી પારકાના કુવામાં રાખવા બદલ તેણે ખરીદનારને રોજના એક રૂપિયા લેખે ભાડાની રકમ ચુકાવી આપવી, ને આજ ને આજ પોતાનું પાણી ખાલી કરી જવું. નહીતર રોજના હવેથી સો રૂપિઆ દંડ થશે !

કુવો વેચનાર તો આ ચુકાદો સાંભળી આભો જ બની ગયો. તેણે પોતાની આડાશ છોડી દીધી અને બીરબલની માફી માંગી. છેવટે કુવો વેચનારને તમામ હક્ક છે એમ તેણે કબૂલ કર્યું અને એ રીતે મુકદમાની માંડવાળ થઇ.

* *

*

કુતરાં, બીલાડાં અને ઉંદરો

જૂના જમાનામાં, હજારો વર્ષોની પણ પહેલાં, કુતરાં બીલાડાં અને ઉંદરો એક બીજા સાથે હળીમળીને રહેતાં હતાં. એક વખતે કુતરાંઓએ પોતાના ઘરોના અગત્યના દસ્તાવેજી કાગળો બીલાડાંઓને સાચવી રાખવા આપ્યા, અને એવી સરત કરી કે તમારે અમારી જોડે અમારા ઘરમાં રહેવું, પણ જો તે દસ્તાવેજી કાગળોનો નાશ થશે તો અમે તમને જીવથી મારી નાખીશું. બીલાડાંઓએ આ સરત કબૂલ રાખી. કેટલાક દિવસ પછી બીલાડાંઓએ વિચાર કર્યો કે આપણે તે કામ ઉંદરને સોંપીએ. તેઓ ઉંદર પાસે ગયાં અને બધી વાત કરી. ઉંદરોએ કાગળો સાચવવા કબૂલ્યું અને ત્યાર પછી કેટલાક દિવસ સુધી કુતરાં, બીલાડાં અને ઉંદરો એક સાથે સંપથી રહ્યાં.

તે વાતને ઘણા દિવસ વીતી ગયા. એક વખત ભયંકર દુકાળ પડયો. તેમાં ઘણાં જીવજંતુ તેમ જ માણસો ભૂખે મરવા માંડયાં. ઉંદરોને કાંઇ પણ ખાવાનું નહિ મળવાથી તેમણે પેલા દસ્તાવેજો ખાવા માંડયા. કુતરાઓને પણ કાંઇ ખાવાનું નહિ મળવાથી તેમણે પોતાનાં ઘરબાર વેચીને ખોરાક ખરીદવા વિચાર કર્યો. તેમણે જંગલના વરૂ તેમ જ બીજાં પશુઓને પોતાનાં ઘરો વેચી દીધાં અને ખોરાક

લાવીને ખાધો. પણ તે ખોરાક કેટલા દિવસ ચાલે? તે ખોરાક થોડા જ દિવસમાં પૂરો થઈ ગયો અને તેઓ પાછાં ભૂખે મરવા માંડયાં. હવે કુતરાં પાસે ખોરાક કે ઘર કાંઇ રહ્યું નહિ, આથી તે જંગલ છોડી (ગામમાં) લોકોની વસતિમાં આવ્યાં. કુતરાં જોડે બીલાડાં તેમ જ ઉંદરોનાં ઘર પણ ગયાં તેથી તે પણ ગામમાં આવ્યાં.

કેટલાક દિવસ પછી કુતરાંઓને વિચાર થયો કે આપણી પાસે આપણા ઘરના દસ્તાવેજો છે તે આપણે રાજાને બતાવીએ અને આપણાં જૂનાં ઘર વરૂ અને શિયાળવાં પાસેથી પડાવી લઈએ. આ વિચાર અમલમાં મૂકવા કુતરાંઓએ બીલાડાં પાસે દસ્તાવેજો માગ્યા. બીલાડાંઓએ કહ્યું: "તે ઉંદરો પાસે છે." આથી તે ઉંદરો પાસે ગયાં. ઉંદરોએ તો તે કરડી ખાધા હતા; એટલે કુતરાંઓએ પોતાનું વેર વાળવાને બીલાડાંને મારી નાખવા માંડયાં. બીલાડાં પણ પોતાનું વેર લેવા ઉંદરોનો ઘાણ કાઢવા માંડયાં. આ વાતને હજારો વર્ષ થઈ ગયાં. હજુ પણ આ વેર મટયું નથી; અને કયારે મટશે તે પણ કહેવાય નહિ. કુતરાં ત્યાર પછી ગામમાં રહેવા લાગ્યાં અને લોકોની માલમિલ્કત સાચવવાની નોકરીમાં જોડાઈ ગયાં. બીલાડાં અને ઉંદરો કાંઇ પણ ધંધો ન ખોળતાં લોકોને ત્રાસ આપવાના કામમાં જોડાઇ ગયાં. ત્યારથી કુતરાંને બીલાડાં જોડે અને બીલાડાંને ઉંદરડાઓ જોડે બાપે માર્યું વેર ચાલ્યું આવે છે.

* *
*

કંજુસની કરણી

એક વેળા વિલાયતના એક ગામમાં એક બુઢ્ઢો કંજુસ રહેતો હતો. તેનું નામ ડોનાલ્ડ હતું. તે એક નાનાં ઝુપડામાં રહેતો હતો. પોતે કરોડપતિ હતો, છતાં પોતાનું ગુજરાન જેમ બને તેમ કરકસરથી જ તે કરતો. તેનાં ઝુંપડાંમાં કંઈ જ નહિ પણ રસ્તામાં પડેલાં ચીથરાં, લાકડાંના કટકા, અને બીજી એવી જ નકામી વસ્તુઓનો મોટો સંગ્રહ પડેલો હતો. રસ્તામાંની બધી ચીજોને તે ઘણી જ કીંમતી માનતો હતો. ઘણી વાર નાનાં બાળકો, તેને ફાંટાંતૂટાં વસ્ત્રોમાં ફરતો દેખી દાકણો કહી ખીજવતા ને પાછળથી પથરા મારવા પણ ચુકતા નહિ. એમ છતાં ડોનાલ્ડ નિશાળે જતાં બાળકો પાસે પોતે તેમને કાંઈ આપવાને બદલે તેમની પાસેથી કંઈ વસ્તુ માગીને ખાઈ જતો!

જ્યારે રાતનો વખત થતો અને બધા ઉંઘમાં પડતાં ત્યારે તે પોતાના ઝુંપડાંના બારી બારણાં હળવેથી બંધ કરતો. અને પછી ઝુંપડાંમાં આવેલું એક લાકડાનું પાટીઉં તે ઉચકતો એટલે એક ભોંયરૂં નીકળતું. તેમાં તેણે પુષ્કળ રૂપીઆ અને સોના રૂપાના દાબડા સંતાડી રાખેલા હતા. તે રૂપીઆ અને સોના રૂપાથી ભરેલા દાબડાઓ તે આવી રીતે રોજ રાત્રે બહાર કાઢી ગણતો ને બરાબર તપાસતો.

એક વાર ભર વરસાદની રાતે તે પોતાના રિવાજ મુજબ પૈસા ગણુતો હતો એટલામાં તેણે કોઈને પોતાનું બારણું ઠોકતાં સાંભળ્યું. તુરત પોતાની માલ મિલ્કત ઝડપથી સંતાડી દીધી અને ઢાંકણું ઢાંકી દઇ ઉપર એક ખુરસી ગોઠવી દીધી અને તેની આગળ એક ટેબલ મૂકી. પછી ટેબલ ઉપર પાણીનો એક લોટો, સુકા પાંઉનો એક ટુકડો અને પુરાણા વખતનું એકાદ વર્તમાનપત્ર મૂકયું, જેથી બારણું ઠોકનાર માણુસ તે શું કરતો હતો એ જાણી શકે નહિ. બધું બરાબર કર્યા પછી તેણે પૂછયું, "કોણ છે?" ઉત્તર મળ્યો કે આવા સખત તોફાનમાંથી બચવાને આશરો જોઈએ છે. અવાજ પરથી બોલનાર એક સ્ત્રી લાગી અને તેથી તેણે હળવેથી બારણું ઉઘાડયું. સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયેલી એક સ્ત્રી અંદર દાખલ થઈ. પરંતુ ડોનાલ્ડ તેને જોઇ બ્હીવા લાગ્યો અને બ્હીકથી પૂછયું, "તારે અહીં શું કામ છે?"

સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે, "હું તમારી પાસે ગરીબ માણસોને મદદ કરવા માટે બે એક ગીની લેવા આવી છું."

કંજુસ ચીચીયારી પાડી બોલ્યો, "બેએક ગીની? બાઈ! તમે જાણુતાં જ હશો કે હું આ ગામમાં સૌથી ગરીબમાં ગરીબ છું. માટે હું દીલગીર છું કે હું કોઇ પણ રીતે કંઇ પણ આપી શકતો નથી. માફ કરશો."

સ્ત્રી બોલી, "ત્યારે તો એક શીલીંગ પણ આપો."

ડોનાલ્ડે કહ્યું, "અરે બાઈ! તમે જ વિચાર કરો કે મારી પાસે એક શીલીંગ જેવું પણ હોત, તો હું આવી સ્થિતિમાં કદીએ રહેત કે?"

સ્ત્રી બોલી, "વારૂ ત્યારે, અર્ધો શીલીંગ તો આપો ?"

કંજુસે ઉત્તર આપ્યો, "બાઇ તમે ઘેલાં થયેલાં છો ! કદાચ એમ પણ ધારો કે હું અર્ધો શીલીંગ પણ ધરાવતો હોઉં ! પણ તે અર્ધો શીલીંગ જ્યારે તમને આપી દઉં ત્યારે શું હું ભુખે મરૂં ?"

સ્ત્રીએ કહ્યું, 'વારૂં ત્યારે એક પેન્સ તો તમે તેમાંથી આપી શકશો જ ?"

પણ જવાબમાં ડોનાલ્ડે મથું હલાવ્યું અને પછી બોલ્યો, "ના, ના, મારાથી એક પેન્સ પણ તમને આપી શકાવાનો નથી."

પેલી સ્ત્રી જમીન પરથી એક લાકડાંનો કટકો ઉંચકતી ઉંચકતી બોલી; "ત્યારે તો મને આ લાકડાંનો કટકો આપો." આ જોઈ ડોનાલ્ડ દમ પર આવી જઈ બોલ્યો, 'નહીં નહીં; એ લેવાશે નહીં. કેમકે એ તો સારા લાકડાંનો કટકો છે." પણ પેલી સ્ત્રીએ ઘણા જ કાલાવાલાથી કહ્યું, "એટલો લાકડાંનો કટકો જો તમો આપશો તો ગરીબ માણસોને બળતણના સ્થળે બાળવા ને તાપણું કરવા કામ લાગશે ને તેઓ તમને ઘણી દુઆ દેશે."

ડોનાલ્ડે તેની તરફ કરડી નજરથી જોયું, અને મનમાં તો એવું ધાર્યું કે તેના હાથમાંથી આ ટુકડો પણ લેઇ લે. પણ પછી કંટાળી જઈ બોલ્યો, "ચાલ વારુ, આ લઇને જલદી ભાગી જા."

ડોનાલ્ડની જીંદગીમાં આ પહેલી જ બક્ષિસ હતી !

પેલી સ્ત્રી લાકડાનો કકડો લઇને જતી રહી. પરંતુ તેના જવા પછી તે ઘણો જ બ્હીન્યો. તેણે ગભરાયેલા ચહેરે બારણું બંધ

ફીધું ને ધ્રુજતો તેમ જ અકળાયેલો પોતાના બીછાના ઉપર ગયો. પરંતુ એની અજાયબી આ હતી કે જ્યારે પણ તે પેલી સ્ત્રીને આપેલી બક્ષિસ યાદ કરતો ત્યારે વારંવાર બોલતો કે ખરેખર તે લાકડું ઘણું જ કીમતી હતું. ઉદાર થવું એ ઘણી સારી વાત છે, પણ રખે ને લોકો બીજા શ્રીમંતોની અદેખાઇ કરે છે તેમ મારી પણ કરે !

આ બનાવને એક મહીનો પસાર થઇ ગયો અને એક દિવસે રાત્રે ફરી પેલો જ અવાજ તેના કાને સંભળાયો. ડોનાલ્ડે આગળની પેઠે પોતાની દોલત સંતાડી દીધી.

"ડોનાલ્ડ ! એ તો હું છું. જરા બારણું ઉઘાડીને મને અંદર લે." તે સ્ત્રી બોલી.

ડોનાલ્ડ ધીમેથી બોલ્યો, "વળી તું શા માટે અહીં આવી ? મારા જેવો ગરીબ બીજા ગરીબને શું આપી શકે ?" એમ કહેતાં તેણે બારણું ઉઘાડયું કે તુરત પેલી સ્ત્રી અંદર દાખલ થઇ અને બોલી, "ચાલો, હવે મને આજે તમે શું આપશો ?"

ડોનાલ્ડે જવાબમાં પોતાની આસપાસ અને ઉપર નીચે જોયું અને પછી એક ખુંટી પર લટકેલા દોરડાનો કટકો તે સ્ત્રીના હાથમાં મૂકતાં તે બોલ્યો, "જો આ દોરડાંનો કટકો ઘણો મોંઘો ને સારો છે. પણ, જા લઇ જા. તે તને આપી દઉં છું." એક પણ શબ્દ વધુ બોલ્યા વિના તેણીએ તે કટકો લીધો ને ચાલી ગઈ.

તે પછી ડોનાલ્ડ ઉંઘી ગયો. તેને સ્વપ્ન આવ્યું કે તેણે બહુ સારી સખાવત કરી હતી. કોઇ વેળા તે એકલો જ પોતાના

મન સાથ બબડતો કે, "લોકો કહે છે તેમ હું કંઇ એટલો બધો કંજુસ નથી. કેમકે હું હમેશ ગરીબ માણુસોને માટે દોરડાં ને લાકડાંનાં કટકા ઉદાર દિલથી આપી દઉં છું !"

એક દિવસે એવો બનાવ બન્યો કે કંજુસ ડોનાલ્ડ ઘણો જ માંદો પડયો અને બિછાના પરથી તેનાથી ઉઠી શકાયું નહિ. તેના પાડોશીઓએ તેને વૈદને બોલાવવા કહેતાં પૈસા જતા રહે એ બીકથી તે વૈદને બોલાવવા અખાડા જ કરતો. હવે બન્યું એમ કે એક સવારે જ્યારે તે ઉંઘમાંથી જાગી ઉઠયો ત્યારે પેલી જ સ્ત્રીને પોતાના બીછાના આગળ ઉભેલી જોઇ. તેણીએ કહ્યું, "મને કંઇ પણ મદદ કરો."

ડોનાલ્ડે કહ્યું, "તું જુએ છે કે હું બિમાર છું, તેથી વધારે ગરીબ થઈ ગયો છું. પણ તું કોઇ દિવસે મારા હાથે ખાલી નથી ગઈ. માટે જા. મારા આગલા બારણા આગળ કુંચી પડેલી છે તે લઈ જા. ઘણી સરસ છે અને તાળાં કુંચીવાળો એના તને ચાર પેન્સ આપશે."

"ચાલો, ત્યારે હવે હું જાઉં છું" એટલું બોલી તેણી તેની નજર આગળથી ગુમ થઇ ગઇ.

રાત પડી અને તે ભર ઉંઘમાં પડયો. તેણે સ્વપ્ન જોયું.

એક કાળી પણ જોરથી વહેતી નદી નજીક ડોનાલ્ડે પોતાને ઉભેલો જોયો, અને તેની નજીક એક ભવ્ય મકાન જોયું. ત્યાં એક ફિરસ્તો ઉભેલો હતો. તેણે ડોનાલ્ડને કહ્યું "આ મકાન શું છે એ તું જાણે છે ?"

ડોનાલ્ડે ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં જવાબ આપ્યો, "નહિ."

પેલા ફિરસ્તાએ કહ્યું, "આ સ્વર્ગનો દરવાજો છે."

ડોનાલ્ડ બોલ્યો. "મને અંદર દાખલ કરશો?"

ફિરસ્તાએ ઉત્તર દીધો, "જો તું આ નદી પસાર કરી ઉંચા પહાડપર જઇ ત્યાંનો દરવાજો ઉઘાડે અને ત્યાં ઉભેલો ફિરસ્તો તને જવા દે તો જા!"

ડોનાલ્ડ, ત્યાં શી રીતે જઇ શકે તેના વિચારમાં હતો તેટલામાં પેલી જ સ્ત્રી ત્યાં જણાઇ. તુરત તે, તેણીની આગળ દોડી ગયો. પેલી સ્ત્રી બોલી, "ડોનાલ્ડ, હું તને તારી બક્ષિસ પાછી આપું છું. તેં મને જે લાકડાનો કટકો આપ્યો હતો તે હું તને પુલના રૂપમાં આપું છું."

સ્ત્રી બોલી રહી કે નદી પર એક પૂલ થઈ ગયો. કંજુસ તે ઉપર થઇ સામે કિનારે જતો રહ્યો. પણ હવે પહાડ પર તે કેમ ચઢે? તેટલામાં પેલી સ્ત્રીએ એક દોરડું તે પહાડ પર ટાંગી આપ્યું અને કહ્યું, "લે આ તારૂં દોરડું પાછું લઇ લે." આ દોરડાની મદદથી ડોનાલ્ડ પેલા ભવ્ય મકાન આગળ આવી ઉભો. પણ તે મકાન તો બંધ હતું. તે નિરાશ થઈ બોલ્યો, "ઓ પ્રભુ! આ દરવાજો તો બંધ છે! હું અંદર શી રીતે જઇ શકું?" તેવામાં પેલી જ સ્ત્રી પાછી આવી અને કહ્યું, "ડોનાલ્ડ! તું ગભરાતો નહિ. લે, આ તારી કુંચી હું તને પાછી આપી દઉં છું."

અને તે કુંચીવતી તેણે તે ભવ્ય મકાન ઉઘાડયું. પરંતુ ફિરસ્તાઓએ તેને અંદર પેસવા દીધો નહી ને કહ્યું કે, "તેં હજી

તારી સખાવતનો સારો ઉપયોગ કર્યો નથી. માટે તારાથી અંદર અવાશે નહિ."

ઉપલું સ્વપ્ન જોયા પછી તેની આંખો ઉઘડી ગઇ. તેણે પ્રભુની પ્રાર્થના કરી કે, જો મારી આ માંદગીમાં આટલી વાર ઉઠું તો મારી કરોડોની દોલતમાંથી ગરીબોને ઘણું દાન કરીશ. પ્રભુ ઇચ્છાથી થોડા દિવસ પછી તે સાજો થયો અને પોતાના વચન મુજબ ગરીબ ગુરબાંઓને પાળવા પોષવામાં અને દુઃખીઓનાં દુઃખ નિવારણ કરવામાં તે પોતાની દોલત વાપરવા લાગ્યો. થોડા દિવસ પછી તેને પેલું જ સ્વપ્ન પાછું આવ્યું. આ વેળા તેને પેલા દેવતાએ ભવ્ય મકાનમાં પ્રવેશ કરવા દીધો, ને તે ખુશ ખુશ થઈ ગયો.

*   *
*

તાજો રોજગાર

એક રાજા હતો. તે એક વાર દરબારમાં પોતાના દિવાનને કહેવા લાગ્યો કે આજ તો મેં વેંગણનું શાક ખાધું તેથી મારા પેટમાં સખત શૂળ ભોંકાય છે.

તેનો પ્રધાન ખુશામતીયો ને ચાંપલો હતો. તે બોલ્યો,–"મહારાજ ! ખરી વાત છે. એ નાપાક, કમ્બખ્ત, નાલાયક વેંગણની જાત જ એવી છે ! જુઓને મહારાજ, બીજા કોઈ પણ શાકને એ શાક જેવા કાંટા કદી હોય છે કે ? વેંગણના જ ડીંટાને કાંટા હોય છે."

ઉપરની વાતને થોડા દિવસ વહી ગયા. એક દિવસ રાજા પ્રધાનને કહે,–"પ્રધાનજી ! આજે મેં વેંગણનું શાક ખાધેલું. એવું સરસ બનેલું અને તેમાં એવો તો અમૃત જેવો સવાદ આવે કે, બસ, વાત નહિ કરવાની."

પ્રધાન બોલ્યો,–" બરાબર છે મહારાજ, વેંગણનું શાક જ એવું ખુબીદાર છે. એના જેવું સ્વાદિષ્ટ શાક બીજે છે જ કયાં ? આપ પૃથ્વીપરના મહારાજ અને વેંગણ શાકનો મહારાજ ! મહારાજ ! આપને માથે પણ તાજ છે અને વેંગણને માથે પણ ડીંટા રૂપી તાજ છે !"

રાજા કહે—"પણ દિવાનજી ! તે દિવસે મેં વેંગણને વખોડયાં ત્યારે તો તમે વેંગણની બહુ વગોવણી કરી હતી. આજે હવે આમ કેમ ?

નીચ ખુશામતીયા પ્રધાને જવાબ આપ્યો—" ખુદાવિંદ ! હું આપનો નોકર છું. કાંઈ વેંગણનો નોકર છું ? મારે તો આપ કહો તેમ કરવાનું ને આપની હાએ હા ભણવાની !"

* *
*

કોળીની કન્યા—ગાયતુળસીવ્રતની કથા

એક બ્રાહ્મણની છોડી હતી. ગાય તુળસીનું વરત કરતી હતી. કરતી કરતી મરી ગઇ. કોળીને પેટ પડી. કોળીએ તો કહેવા માંડયું, "રાંકને ત્યાં રતન શાં ? ગરીબને ત્યાં જતન શાં ? ઢાંકણીમાં ધાણી આલો. કુલડીમાં પાણી આલો."

ઢાંકણીમાં ધાણી આપી. કુલડીમાં પાણી આપ્યું. વનવગડે મૂકી આવ્યા. વનવગડે બેસી કન્યા ગીતો ગાય છે.

રાજાનો કુંવર શિકાર રમવા જાય છે.

"કોણ છું, કોણ નહિ ? ભૂત છે ? પલીત છે ? ડાકણ છે ? શાકણ છે ?"

"ભૂત નથી; પલીત નથી. ડાકણ નથી; શાકણ નથી. હું છું કોળીની કન્યા."

"બાળા. મને વર ને ?"

"તમને કેમ વરાય ? તમે રાજા લોક. અમે રૈયત લોક."

"વરાય તો યે વર; ન વરાય તો યે વર."

"સારૂં જ તો ને. સાતમે ને સાત દહાડે આવજો. સાત સોપારી લાવજો. કંકુનો પડો લાવજો. નાડાનો છડો લાવજો. નવરંગી ચોરી ચીતરાવજો. લીલા વાંસ વઢાવજો. કાળી કીડીયાની સેર લાવજો.

રાજા તો સાતમે ને સાત દહાડે આવ્યો. સાત સોપારી લાવ્યો. કંકુનો પડો લાવ્યો. નાડાનો છડો લાવ્યો. નવરંગી ચોરી ચીતરાવી. લીલા વાંસ વઢાવ્યા. કાળી કીડીયાની સેર લાવ્યો.

એક મંગળ; બે મંગળ. ત્રણ મંગળ; ચાર મંગળ. ચોથે ને મંગળે "રાણીજી રે! રાણીજી! ખાવાં હોય તો ખાઈ લેજો. પીવાં હોય તો પી લેજો. આગળ જતાં વનવગડા આવશે. ખાવા નહિ મળે, પીવા નહિ મળે."

"સારૂં જ તો ને."

એક ગાઉ ગયા; બે ગાઉ ગયા. ત્રીજે ને ગાઉએ,—"રાજાજી! રાજાજી! ભૂખો ને તરસો લાગી!"

"રાણીજી! રાણીજી! કહ્યાં'તાં તો ખરાં. ખાવું હોય તો ખાઇ લેજો. પીવું હોય તો પી લેજો. આગળ જતાં વનવગડા આવશે."

"કહ્યાં તો ચે કહ્યાં. ન કહ્યાં તો ચે કહ્યાં."

આડાં ને અવળાં જોયાં. ભર્યાં સરોવર જોયાં.

"જાઓ ને, પાણી પી આવો ને."

એક પોશ પીધી; બે પોશ પીધી. ત્રીજી ને પોશે, આડાં ને અવળાં જોયાં. સરખી સહીયરો તુળસીમાને દોરડાં લેતી હતી. "બાઇ રે! બહેન રે! શું કરો છો ને શું નહિ? મને કહો ને? હું કરૂં."

"થાય નહિ, પળે નહિ."

"થશે પળશે ને કરીશ."

"માતાને મોઢે કહેજો. કુમારિકાને કાને કહેજો. નહિ તો આપોઆપ કહેજો. મહાદેવજીના દેહેરામાં કહેજો. તુળસીના ક્યારે

કહેજો. પીપળાને પાને કહેજો. થાય તો બા કરજો રે ! શ્રાવણ શ્રાવણ માસ આવે. દિવાસાનો દહાડો આવે. ત્રીસ સેરે ત્રીસ ગાંઠ વાળીએ. ધુપ કરી દોરડા બાંધીએ. નરણાં ભૂખ્યાં વાર્તા સાંભળીએ. વાત ન સાંભળીએ તો અપવાસ કરીએ. ઘીનો દીવો કરીએ. નહિ તો અપવાસ કરીએ. લીલાં વસ્ત્ર પહેરીએ નહિ. લીલાં ભોજન જમીએ નહિ. માથે ન્હેરી દઈએ નહિ."

"સારૂ જ તો ને."

ગામનું ગાંદરૂ આવ્યું. કન્યા રાજાજીને કહેવા લાગી,

"રાજાજી રે રાજાજી ! વરત લાવી, વરતોળાં લાવી."

"સારૂ જ તો ને. તમે લાવ્યાં, તમે કરજો."

રાજા જૂની રાણીને કહે, "રાણી ! રાણી ! નવી રાણી વરત લાવ્યાં. એક પળી ઘી લે તો બે મૂકજો. બે લેતાં હોય તો ત્રણ મૂકજો. ત્રણ લે તો ચાર; ચાર લે તો પાંચ. પાંચ લેતાં હોય તો છ, ને છ લેતાં હોય તો સાત, સાત લે તો આઠ; આઠ લે તો નવ, ને નવ લેતાં હોય તો દસ આપજો. લીલાં વસ્ત્ર પહેરવા ન આપશો. લીલાં ભોજન જમવા ન આપશો. માથે ન્હેરી દેવા ન આપશો."

જૂની રાણી લીલાં વસ્ત્ર પહેરવા આપે છે. લીલાં ભોજન જમવા આપે છે. માથે ન્હેરી દેવા આપે છે. દશ પળી લેતી હોય તો નવ દે, નવ માગે તો આઠ, આઠ માંગે તો સાત આપે. સાત માંગે તો પાંચ આપે, પાંચ માંગે તો ત્રણ દે; ત્રણ જોઈતી હોય ત્યાં બે આપે, ને બે લે તો એક મૂકે. એક લેતી હોય તો અરધી આપે ને અરધી માગે તો કશું ન આપે !

દુઃખસુખનાં વરત કર્યાં. વરત કર્યાં ને તરત ફળ્યાં. એક માસ, બે માસ. ત્રણ માસ, ચાર માસ. પાંચ માસે રાખડી* બાંધી. છ માસ, સાત માસ. સાત માસે ખોળો ભર્યો. ×આઠ માસ. નવ માસ. દસ માસે રાજાએ જોશી તેડાવ્યો.

જોશી રે જોશી. નવી રાણીને કુંવર આવે કેમ જણાય? કુંવરી આવે કેમ જણાય?

"કુંવર આવે પુલનો દડો પડે. કુંવરી આવે તો કંકુનો પડો પડે."

રાજાની સભામાં પુલનો દડો પડયો. રાજાને ખડખડ હસવા આવ્યાં.

"ચાલો; આપણે ત્યાં કૌતુક થયાં, કામણ થયાં."

જૂની રાણી પોતાની દાસીને કહે, "મારા કંઠનો હાર આપું. આ છોકરાને મારી નાંખ."

દાસીથી મારી ન નખાયો. ગામને ગોંદરે જઈને તુલસીને ક્યારે મૂકી આવી.

રાજાએ આવીને પૂછ્યું, "રાણી, રાણી. નવી રાણીને શું આવ્યું?"

"કોળીની કન્યા! રાજાને પરણી! શું આવે ને શું નહિ? સુંથીયું ને સાવરણી જ તો ને!"

રાજાનું મન તો ઉદાસ થયું.

---

*રાખડી બાંધવી એટલે ગર્ભવતી સ્ત્રીના ગર્ભને કાંઈ અડચણ ન આવે અને તે સ્ત્રીક્ષેમ કુશળ રહે તે માટે પંચમાસીનો શાસ્ત્ર પ્રમાણે વિધિ કરી રક્ષાબંધન કરવું તે.

× ઉપરનો જેવો પાંચ માસનો, તેવો જ સાતમા માસનો શાસ્ત્રની ક્રિયા મુજબનો વિધિ ગર્ભવતી સ્ત્રી માટે કરે છે તેને ખોળો ભરવો કહે છે.

છોકરો ગાયમાને ગાળે પડયો. તુળસી માને ક્યારે પડયો. મેઘરાજા ન્હવરાવે છે. ગાય મા ધવરાવે છે. તુલસીમા ઉછેરીને મોટો કરે છે. તે દહાડે ન વધે એમ રાતે વધે છે. છોકરો તો મોટો થયો.

"ગાયમા! તુળસી મા! અમને રમત આપો ને!"

"આપણે જોગી સન્યાસીને રમત શી?"

"હોય તોય હોય. ન હોય તોય હોય."

"જાને સુથારીને ઘેર."

"સુથારી રે સુથારી! લાકડાનો ઘોડો કરી આપ."

"લાકડાનો ઘોડો કેમ થાય?"

"થાય તોય કરી આપ. ન થાય તોય કરી આપ."

કાષ્ટનો ઘોડો લઈને કુંવર ઘેર ગયો.

"ગાયમા! તુળસીમા! એને શું કરૂં?"

"સરોવરે જઇને પાણી પાઇ આવ."

છોકરો પાણી પાવા ગયો. રાજાની રાણીઓ ન્હાવા આવી.

"કાષ્ટના ઘોડા! કાષ્ટના ઘોડા! પાણી પો! પો!"

"ઘેલા છોકરા! ગાંડા છોકરા! કાષ્ટના ઘોડા તે પાણી પીતા હશે?"

"ઘેલી રાંડો! ગાંડી રાંડો! રાજાની રાણી તે સુંથીયું ને સાવરણી જણતી હશે?"

રાણીઓ રડતી કકળતી ઘેર ગઇ. ઘેર જઇને ખાટલે પડી. રાજાને કહેવા માંડયું.

"રાજાજી! રાજાજી! અમને એક છોકરો મ્હેણાં દે છે."

"એવો છોકરો કોણ છે? કાલ હું તમારી સાથે આવીશ."

બીજો દિવસ થયો. દાસીઓ પાણી ભરવા જાય છે. કુંવર પાણી પાવા જાય છે.

"કાષ્ટના ઘોડા ! કાષ્ટના ઘોડા ! પાણી પો ! પો !"

"ઘેલા છોકરા ! ગાંડા છોકરા ! કાષ્ટના ઘોડા તે પાણી પીતા હશે ?"

"ઘેલી રાંડો, ગાંડી રાંડો ! રાજાની રાણી તે સુંથીયું ને સાવરણી જણાતી હશે ?"

રાજા મારવા ધાયો. છોકરો રડવા લાગ્યો.

"તારી મા કોણ ?"

"મારી મા ગાય મા, તુળસીમા."

"ચાલ તારી મા પાસે."

"ગાય મા ! તુળસી મા ! આ કુંવર કોનો ?"

"ભાઈ તમારો જ તો ને !"

"અમારે વાંઝીયાને વળી કુંવર શા ?"

"તારી રાણીએ વરત કર્યું. વરત કર્યું ને તરત ફળ્યું. જા ને, ઘેર લઇ જા. નદી વહેશે, નાળાં વહેશે. તણાઇ જશે તો દોષ બેસશે."

"ગાય માને સોનાનો મહેલ ચણાવી દઉં. તુલસી માને સોનાનું કુંડું કરાવી દઉં. મેઘરાજાને સોનાના થાંભલા રોપાવી દઉં !"

"અમારે તો તારૂં કશું નથી જોઈતું. તારા છોકરાને વાજતે ગાજતે ઘેર લઇ જા."

રાજા તો કુંવરને વાજતે ગાજતે ઘેર લઇ જાય છે. જૂની રાણીને હીર આપ્યાં, ચીર આપ્યાં. મોતીના મોડ આપ્યાં. મોતીની થાળે વધાવાનું કહ્યું. નવી રાણીને ધોળાં વસ્ત્ર પહેરવા આપ્યાં. તુળસીની માળા આપી. ઉકરડાની ટોચે ઉભી રાખી ! જૂની રાણી કુંવરને વધાવવા જાય છે.

ખરી માના કમખાની કોશો તૂટી. ધાવણની ધારો છુટી. જઇ કુંવરના મુખમાં વાગી.

"ઉઠો અહીંથી! તમે શાનાં વધાવો? વધાવે તો મારી મા. મા? હીર પહેરો, ચીર પહેરો. મોતીના મોડ મૂકો. મને મોતીના થાળે વધાવી લો."

માએ (નવી રાણીએ) તો હીર પહેર્યાં; ચીર પહેર્યાં. મોતીના મોડ મૂક્યા. મોતીના થાળે (પોતાના) કુંવરને વધાવી લીધો. બત્રીસ વાનીની રસોઈ કરી. તેત્રીસ વાનીનાં શાક કર્યાં. બાપ દીકરો જમવા બેઠા. આડોશણ આવી. પાડોશણ આવી. દીવો દેવતા લેવા આવી.

"બાઇ રે! બ્હેન રે! શું કર્યું ને શું ફળ્યું? મને કહો ને, હું કરૂં."

"થાય નહિ, પળે નહિ."

"થશે, પળશે ને કરીશ. માતાને મ્હોલે કહીશ. કુમારિકાને કાને કહીશ. નહિ તો આપોઆપ કહીશ. મહાદેવજીના દહેરામાં કહીશ. તુલસીના ક્યારે કહીશ. પીપળાને પાને કહીશ."

"થાય તો બા કરજો રે! શ્રાવણ શ્રાવણ માસ આવે. દિવાસાનો દહાડો આવે. ત્રીસ સેરે ત્રીસ ગાંઠ વાળીએ. ધુપ વાસી દોરડા બાંધીએ. નરણા ભૂખી વાર્તા સાંભળીએ. વાર્તા ન સાંભળીએ તો અપવાસ કરીએ. લીલાં વસ્ત્ર પહેરીએ નહિ. લીલાં ભોજન જમીએ નહિ, માથે ન્હેરી દઈએ નહિ."

"પહેલે વરસે ઘડો ને લાડવો. તેને આપે રમતો બાલુડો. બીજે વરસ સુપડું ને કાપડું. તેને આપે રહેવાનું ઝુંપડું. ત્રીજે વરસ ચણીયો ને ચોળી. તેને પાંચ પુત્તરની ટોળી. ચોથે વરસે ચોખાનું કુંડું, તે સ્રીને હેવાતણ રૂડું. પાંચમે વરસે ખાંડનું ભાણું, તેને આવે વૈષ્ણવનું આણું."

પેલી (પાડોશણ) તો ઘેર ગઈ. એક દિવસ વાત સાંભળે તોયે ખાય; ન સાંભળે તોય ખાય. ઘીનો દીવો કરે તોય ખાય,

ન કરે તોય ખાય. લીલાં વસ્ત્ર પહેરે પણ ખરી, ને ન પણ પહેરે. એને તો એક માસ, બે માસ, ત્રણ માસ, ચાર માસ, પાંચ માસ, છ માસ, સાત માસ, આઠ માસ, નવ માસ ને દસ માસ થયા. દશમે માસે કોહેલી કુખડી છોકરી આવી. તે તો રાણીને બારણે અછાડવા ગઈ, પછાડવા ગઈ.

"બાઈ રે! બહેન રે! એ મારે બારણે શીદ અછાડે પછાડે છે? તારા વરતમાં ખામી હશે."

"મારા વરતમાં ખામી નહોતી. ફરી કહો ને. ફરી કરૂં."

"થાય નહિ પળે નહિ."

"થશે પળશે ને કરીશ."

રાણીએ તો ફરીથી વૃતની વાત કરી. પેલી ઘેર ગઇ. વાત સાંભળતી નથી તો અપવાસ કરે છે. ઘીનો દીવો નથી કરતી તો અપવાસ કરે છે. લીલાં વસ્ત્ર પહેરતી નથી. લીલાં ભોજન જમતી નથી. માથે ન્હેરી દેતી નથી.

એક માસ, બે માસ, ત્રણ ને ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ, નવ ને દસ માસ પૂરા થયા. દસ માસે તેને તો કનઇયો કુમાર આવ્યો.

હીંડોળાખાટે હીંચે છે. પાનનાં બીડાં ચાવે છે. પાન પીચકારીઓ મારે છે. કુંવરને ધવરાવે છે.

ઉંચી નીચી ખડકી. મેં વાવ્યાં છે તલ તુળસી.

તુળસી મા, વૃંદાવનની રાણી! પહેરે અંબરની સાડી.

તલ તુળસી ગીરધારી લાલ! મેં કર્યાં શ્રાવણીઆ ચાર. એક શ્રાવણ છૂટી, તો ચોરનો અવતાર છૂટી!

તુળસી માની જય!

કોળીની કન્યા

તેને તો કનઇયો કુમાર આવ્યો. [પાન ૫૬]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ-સુરત

કોળીની કન્યા

ઉંચા નીચા ખડકો મેં વાવ્યાં છે નવ તુળસી. [પાન ૫૯]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ સુરત.

સોરાબ અને રૂસ્તમ

[પ્રાચીન ઈરાનની એક યાદગાર વાર્તા]

શાહનામાનો રચનાર કવિ ફીર્દોસી જણાવે છે કે ઇ. સ. પૂર્વે આશરે ૬૦૦ વરસ પહેલાં અરલ સરોવર અને ઈરાની અખાત વચ્ચે ઈરાન (પર્શીયા) અને તુરાન (તાર્તરી કે તુર્કસ્તાન) નામનાં બે મોટા રાજ્યો આવેલાં હતાં. તેઓની સરહદ જીહુન નદી (અમુદરીઆ) થી જૂદી પડતી હતી. એ નદીનો વિશાળ પટ બન્ને રાજ્યોના અરસપરસ ઝઘડા આળસાવવાને પૂરતો નહોતો.

ઈરાનના રાજ્યમાં રૂસ્તમ નામે એક વીર યોદ્ધો હતો. તેણે તુરાનના શહેનશાહ અફ્રાસિયાબ સામે ઘણી વાર જીત મેળવી હતી. છેવટની મોટી ફ-તેહથી બન્ને રાજ્યો વચ્ચે થોડા સમય થયાં સમાધાની ચાલતી હતી. પરંતુ ઇરાનનો શાહ કાઇકાઉસ નબળો અને મોળો હોવાથી ઝાઝી વાર સુલેહ ટકી રહે એવો રૂસ્તમને ભરોસો નહોતો. તનતોડ મહેનતનું પરિણામ કાયમ ટકશે નહિ એવા ખ્યાલથી તેને અફસોસ થતો હતો.

ઉદાસી મટાડવા રૂસ્તમ એક વેળા હમેશ કરતાં વધારે દૂર શિકાર પાછળ નીકળી પડયો, અને જીહુન નદીની પેલે પાર

તુરાનના જંગલોમાં દાખલ થયો. એકલો જ હોવાથી તેણે શિકારનાં તેમ જ બચાવનાં શસ્ત્રો સજ્યાં હતાં. સાંજ પડતાં તે એક મોટા ઝાડ તળે આરામ લેવા ઉતર્યો. પોતાના જાતવાન ઘોડા "રકુશ" ને, તેનાં જીન તથા લગામ ઉતારી છૂટો ચરવા મેલ્યો; અને પોતે પણ નાસ્તો કરી સ્વચ્છ ઝરાનું પાણી પીને નિરાંતે ભોંય પર ઉંઘી ગયો.

સવારમાં તેનો વહાલો ઘોડો ગુમ થયેલો માલમ પડયો. કોઈ તુર્ક લોકો તેને પકડી ગયા હશે એમ ધારીને તેની ખરીનાં નિશાન તપાસતો રૂસ્તમ સમંગાન શહેરના પાદરમાં આવી પહોંચ્યો. જાસુસોએ ખબર આપવાથી ત્યાંનો રાજા પગે ચાલતો સામો આવ્યો અને તેને આવકાર આપ્યો.

રૂસ્તમે નસકોરાં ચડાવીને કહ્યું: "મારા ઘોડાને અહીંના બદમાસો ઉઠાવી ગયા છે. તેના પગનાં નિશાન અહીં સુધી દેખાય છે. જો મારો ઘોડો મને સોંપવામાં નહિ આવે તો પરિણામ જોવા જેવું આવશે."

આ સાંભળીને રાજાને માઠું તો લાગ્યું. પણ ખામોશ રાખીને તે બોલ્યો: 'બિરાદર! ગુસ્સો કરવાનું કાંઇ કારણ નથી. તમારો નામીચો ઘોડો હજી સુધી રાજ્યની હકુમતમાં હશે તો બેશક તમને પાછો સોંપવામાં આવશે. હાલ તુરત મારે ત્યાં મહેમાનગીરી ચાખવા પધારશો એમ અરજ કરૂં છું."

રૂસ્તમે હા પાડી અને આખો દહાડો ખાણી–પીણી, રંગ રાગ, નાચ તમાસા વગેરેમાં પસાર થયો. મોડી રાત્રે સૌ છૂટા પડયા. રૂસ્તમનો ઉતારો રાજાના મહેલના એક ભાગમાં હતો.

ચોકીબાનનો પહેલો પહેરો ખલાસ થઈને બીજો ચાલતો હતો. એ વેળા રૂસ્તમને સ્વપ્ન જેવો કાંઇક ભાસ થયો. તેને લાગ્યું કે એક પરીસુરત કુમારિકા મસાલ ઉઠાવનારી બાંદી સાથે આવેલી છે. એટલામાં જાગી જતાં સ્વપ્નમાં દીઠેલી નાઝનીન ખરેખર સામે ઉભેલી દેખાઈ! રૂસ્તમે પૂછયું, "સુંદરી, તું કોણ છે અને અહીં શા માટે આવી છે?" તે બોલી, "મારૂ નામ તેહમીના છે. હું સમંગાનની શાહજાદી છું. હું જનાનખાનામાં જ ઉછરેલી હોવાથી આજ સુધી કોઈની નજરે પડી નથી. ઘણા ઘણા પાદશાહો અને શાહજાદાઓ મારી સાથે શાદી કરવાનાં ફોકટ ફાંફાં માર્યા કરે છે. પણ તેમાંના કોઇને હું મારા લાયક માનતી નથી. જ્યારથી મેં આપની તારીફ સાંભળી છે, ત્યારથી મારા દિલથી હું આપને જ વરી ચૂકી છું. ખુદાએ મારી મુરાદ બર આવે એવી આ તક પેદા કરી છે. સવાર થતાં જ મારા બાપ પાસે આપ જરૂર મારા હાથની માગણી કરશો એવો ભરોંસો છે." એટલું કહીને તે તેના સામું મીઠી નજરથી જોતી જોતી ચાલી ગઇ.

શાહજાદીએ રૂસ્તમના જીગર ઉપર ઉંડી અસર કરેલી હોવાથી તેણે સવારથી જ તજવીજ કરવા માંડી અને આખરે ઇરાન અને તુરાન વચ્ચે કદાચ લડાઇ જાગે તો શાહજાદીને તેના બાપથી છૂટી ન પાડવાની શરતે તેઓનાં લગ્ન થયાં. પણ તેઓની મોજ ટુંક વખતની જ હતી. બન્ને રાજયોની સુલેહ ખાલી તહકુબનામા જેવી જ નિવડી અને અંગત સુખની પરવા ન કરનાં દેશની જરૂરત ઉપર વધારે ખ્યાલ રાખી આંસુ સારતી મહોરદારને પોતાના નામવાળી અંગુઠી પહેરાવી રકુશ ઉપર સ્વાર થઇને રૂસ્તમ ઈરાન જવા ચાલી નીકળ્યો.

કેટલાક માસ પછી તેહમીનાએ પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેનું નામ સોરાબ પાડયું. કદાચ રૂસ્તમ તેને પોતાના દેશમાં લઈ જશે એવી ધાસ્તીથી પુત્રી અવતરી છે એવો રૂસ્તમને સંદેશો પહોંચાડયો.

વખત જતાં સોરાબ પહેલવાન અને કદાવર થયો. દોડવામાં, લશ્કરી તાલીમમાં, અને મલ્લકુસ્તીમાં તે બીનહરીફ હતો. તે પોતાની માને વખતોવખત પોતાના બાપવિષે પૂછતો, પણ ચોકખો જવાબ મળતો નહિ. એક દહાડો ઘણી જ બોહોંસ કરવાથી તેહમીનાએ જણાવ્યું કે, "તું ઇરાનના નામાંકિત લડવૈયા રૂસ્તમનો બેટો છે." ખાતરી માટે રૂસ્તમની વીટીં તેને બતાવી, ને તે બોલી, "આ મહોરને તું હમેશાં તાવીજની માફક તારે હાથે બાંધી રાખજે. આ હકીકત તું બહાર પાડીશ નહિ. કેમકે એમ થશે તો તારો બાપ તને તેડાવી લેશે. વળી આ મુલકનો શહેનશાહ અફ્રાસિયાબ * રૂસ્તમનો કટ્ટો વેરી છે. તેથી જો તારી વાત તેના જાણવામાં આવશે તો બાપના વેર બદલ તે દીકરાનો જીવ લેશે."

આવા વહેમોને હસી કાઢીને સોરાબે બાપનું નામ દીપાવવાનો ઇરાદો જણાવ્યો. તુર્ક લોકોની ફોજ એકઠી કરીને કાઇકાઉસને પદભ્રષ્ટ કરી પોતાના બાપને ઇરાનના તખ્ત ઉપર બેસાડી બન્ને મળીને અફ્રાસીયાબને જેર કરી પિતા પુત્રને ઇરાન તથા તુરાનનું રાજ્ય સલાહ સંપથી ચલાવવાની ધારણા કહી સંભળાવી. થોડી મુદત-

---

* સમંગાનના રાજાની દિકરી તહેમીના, અને તેનો પુત્ર તે સોરાબ. સમંગાનના રાજાનો ઉપરી, આખા તુરાનનો રાજા, તે શહેનશાહ અફ્રાસિયાબ. સમંગાન એ તુરાનનો એક ભાગ હતો ને અફ્રાસિયાબ તુરાનનો શહેનશાહ હતો એ ઉપર જણાવેલું છે.

માં જ સારૂં લશ્કર જમાવી તેની સરદારી સોરાબે લીધી. શોધ કરતાં રકુશના તોખમનો એક ઘોડો મળી ગયો. જ્યારે લશકરી પોશાક પહેરીને એના પર તે સ્વાર થતો ત્યારે સોરાબને લાગતું કે બસ, આવા ઘોડા પર પલાણુ માંડયા પછી હું બેધડક દુશ્મનોને હંફાવી શકીશ. કાઇકાઉસ હવે ઇરાનની ગાદીપર થોડો વખત જ રહેશે.

લોકોને સોરાબની તરફદારી કરતા જોઇને સમંગાનના *શાહે તેની હીલચાલને ટેકો આપ્યો. સોરાબ રૂસ્તમનો બેટો થાય છે એ હકીકત ધીમે ધીમે અફ્રાસિયાબના કાન પર આવી હતી. રૂસ્તમ સાથે બાથ ભીડી શકે એવો કોઇ પણ મર્દ હોય તો તે ફક્ત સોરાબ હતો અને દ્વંદ્વ યુદ્ધમાં તેને હાથે રૂસ્તમ માર્યો જાય તો રાજનો મોટો શત્રુ નાશ પામે એમ હતું. આવી આશાથી અફ્રાસીયાબે હુમાન અને બર્માનની સરદારી હેઠળ બાર હજાર ચુનંદા સિપાઇઓ સોરાબની મદદે મોકલ્યા, તેમ જ કીમતી ચીજો લાદેલાં દશ ઊંટ, દશ ઘોડા, તથા જવાહીર મઢેલું તખ્ત બક્ષીસ કર્યાં, પોતાનો મનસુબો પાર પાડવામાં સોરાબ અને રૂસ્તમ એક બીજાને ન ઓળખે એ જરૂરનું હોવાથી અફ્રાસીયાબે પેલા સરદારોને એ બાબતની તાકીદ આપી હતી.

હોડીના પુલવતી જીહુન નદી ઉતરીને સોરાબ તમામ લશ્કર સાથે ઈરાનમાં પેઠો. માર્ગમાં પહેલો કિલ્લો આવ્યો તે સફેદ કિલ્લા તરીકે ઓળખાતો હતો. તેના મગરૂર સુબા હુજીરને સોરાબે દ્વંદ્વ યુદ્ધમાં હરાવીને તેના કાલાવાલા પરથી મારી ન નાંખતાં જીવતો કેદ

* શાહ એટલે રાજા અને શહેનશાહ એટલે રાજાઓનો રાજા.

પકડયો. હુજીર પકડાયા પછી ગુર્દ અફ્રીદ નામની એક શુરવીર છોકરીએ લશકરી પોશાકમાં કિલ્લામાંથી નીકળી આવીને સોરાબ સાથે દ્વંદ્વ યુદ્ધની માગણી કરી. ઝપાઝપીમાં સોરાબના શસ્ત્રથી માથાનો ટોપ ઉડી જતાં તેના કાળા લાંબા વાળ ખભાપર છવાઈ ગયા, અને તે ઓળખાઇ ગઈ. સોરાબે તેનું કાંડું પકડીને કહ્યું, "પરીચહેર, હવે તું કયાં જશે ? મર્દોની સાથે લડવા શા માટે આવી ? હવે તો તારે કેદી તરીકે મારી છાવણીમાં આવવુ પડશે." ગુર્દ બોલી, "એક ઓરતને હરાવીને શું મલકાય છે ? ખરો લાભ જોઈતો હોય તો ચાલ મારી સાથે કિલ્લામાં. હુજીર પકડાયા પછી મારો બુઢ્ઢો બાપ ગુસ્તહમ તેનો બચાવ કરે છે. જો હું ભલામણ કરીશ તો તે આખો કિલ્લો તારે હવાલે કરી દેશે. ફત્તેહ મેળવનારને બીજું શું જોઈએ ?"

તેના હાવભાવ અને નખરાંથી ભોળવાઈને સોરાબ તેની સાથે ગયો. ગુર્દઅફ્રીદે ઘોડો જરા આગળ કરીને કિલ્લામાં જઈ દરવાજો બંધ કરાવી દીધો અને દિવાલની ટોચ પર ચડીને સોરાબનો હુરીઓ કર્યો ! ઠગાઇ ને નાસીપાસીથી ગુસ્સે થઇને સોરાબે કિલ્લો સર કરવાના કસમ ખાધા. ગુર્દ અફ્રીદના પિતાએ શાહ કાઈકાઉસ ઉપર બનેલી બીનાનો સંદેશો મોકલ્યો, અને પોતે રાતોરાત તમામ માણસો સાથે છૂપે દરવાજેથી કિલ્લો ખાલી કરી ગયો. પ્હો ફાટતાં દરવાજા તોડાવી સોરાબ અંદર ઘુસ્યો તો કિલ્લો તદ્દન ઉજ્જડ હતો. ગુર્દનો પત્તો નહી મળવાથી તે ઘણો નાઉમેદ થઇ ગયો. અફ્રાસિયાબવાળી ફોજનો સરદાર હુમાન તેની સ્થિતિ પામી જઇને બોલ્યો, કોઈપણ જવાંમર્દ બે ઘડીની ગમ્મત સિવાય ઓરતોમાં લોભાતો નથી. નામીચી કારકીર્દીને બદલે શું તું રંગરાગને ચાહે છે ? તું અમારો આગેવાન થઇને આમ કરશે તો કેમ ચાલશે ? જ્યારે

ઈરાનનું રાજ્ય તાબે થશે ત્યારે એવી તો મોજમજા ધણીએ મળી આવશે. આવાં વચનોથી સોરાબનો જીવ ઠેકાણે આવ્યો.

સફેદ કિલ્લો પડયાના ખબર મળતાં કાઇકાઉસે રૂસ્તમને તેના વતન ઝાબુલથી તેડાવ્યો. રૂસ્તમે હાજર થવામાં ત્રણચાર રોજની ઢીલ કરી. તેથી શાહે ગુસ્સે થઇને તેને ગરદન મારવાનો હુકમ કર્યો ! એ ફરમાન બજાવવાની કોઇની હિમ્મત ચાલી નહી. આજ સુધીમાં પોતે ઇરાનના રાજ્ય માટે જે જેહમતો ઉઠાવી તેનું બ્યાન કરીને રૂસ્તમે કાઈકાઉસને ફિટકાર આપ્યો અને તેને છોડી જવા તૈયારી કરી. પણ એવામાં ગુદર્ઝ નામના એક હજુરીઆએ શાહ તથા રૂસ્તમને સમજાવી ટાઢા પાડયા. તે રોજ મોટી જાફત ઉડી અને બીજે દિવસે તમામ સેના રૂસ્તમની સરદારી તળે મેલવામાં આવી.

હજી સુધી સોરાબે સરહદનો કિલ્લો છોડયો ન હતો. સાંજને વખતે હુમાનની સાથે બુરજ ઉપર ચડીને સોરાબ ચોમેર જોતો હતો, એવામાં ઇરાનીઓની ફોજ તેને આવતી દેખાઇ. પાયદળ સ્વાર અને હાથીની કોરબંદી જોઇને તમામ થડકી ગયા. પણ સોરાબ નિડર રહ્યો. કિલ્લામાં ગોંધાઈ રહેવાને બદલે તેણે બહાર નીકળી પડીને દિવાલની તળેટીમાં પડાવ નાખ્યો. છાવણીના મધ્ય ભાગમાં શહેનશાહી તંબુ ઠોકીને તેમાં અફ્રાસિયાબવાળું તખ્ત ગોઠવ્યું. ઇરાની ફોજે ત્યાંથી કેટલેક દૂર મુકામ કર્યો. આખી રાત બન્ને બાજુ લડાઇની તૈયારી કરવામાં પસાર થઇ.

સવાર પડતાં જ સોરાબે શાહ કાઉસના તંબુ તરફ પોતાનો ઘોડો ચલાવ્યો. તે દિવસે રૂસ્તમનો વિચાર લડાઇમાં ઉતરવાનો ન હતો અને ત્યાર પછી પણ એ જમાનાની રસમ મુજબ છૂપે નામે

લડવાનો તેનો ઇરાદો હતો કે કદાચ હાર થાય તો પોતાના નામને બટ્ટો લાગે નહિ. સોરાબ દુશ્મનોને શેહ ખવડાવતો શાહના તંબુ સુધી પહોંચી ગયો અને પોકાર કરી કાઉસને હાથોહાથની લડાઇમાં ઉતરવા બોલાવ્યો. જવાબ નહિ મળવાથી તેને નામર્દ હિચકારો વગેરે કહીને તંબુનાં દોરડાં તરફ સોરાબે એવા જોરથી ભાલો ફેંકયો કે કેટલીક મેખો ઉખડી જવાથી તંબુનો કેટલોક ભાગ ઉઘાડો થઈ ગયો.

શાહે ગભરાઇને રૂસ્તમને તેડાવ્યો. શાહની નામર્દાઈ પર લ્યાનત વરસાવતો રૂસ્તમ ઝટપટ બખ્તર સજી રકુશ પર સ્વાર થઇ આવી પહોંચ્યો. સોરાબે ખાસ કારણુસર તેને એક બાજુ આવવા ઇશારત કરી.

આજ પહેલી જ વાર બાપ દિકરો એકબીજાને ઓળખ્યા વિના સામસામા આવ્યા. રૂસ્તમે પોતાના સામાવાળા તરફ એકી ટસે જોઈ રહ્યા બાદ જણાવ્યું: "ખૂબસૂરત જવાન, તને મારી નાખવા મારૂં દિલ કહેતું નથી. તુ હજુ બચ્ચું છે, જ્યારે હું લડી લડીને ઘડાઇ ચૂકયો છું. આજ સુધીમાં કોઇ મને હંફાવી શકયું નથી. માટે મારૂં કહ્યું માનીને તું બીજી જગોએ તારૂં નસીબ અજમાવ."

આવા માયાળુ શબ્દોથી સોરાબ ગળગળો થઇ ગયો. તેણે કહ્યું, "મને એક જ સવાલ પૂછવા દે. મુલ્કમશહુર નીરમના વંશનો મહાન રૂસ્તમ શું તું જ છે?"

રૂસ્તમ બનાવટી નામથી લડવાનો હોવાથી બોલ્યો, "હું રૂસ્તમ નથી તેમ નીરમના વંશનો પણ નથી. મારે રાજ્ય નથી તેમ ઉચું કુળ પણ નથી."

જે હેતુથી રૂસ્તમને બાજુએ બોલાવ્યો હતો તે ફોકટ જવાથી સોરાબની સઘળી આશાઓ નાશ પામી. જો તેણે પોતાને રૂસ્તમનો દિકરો જણાવીને સાબીતીમાં પેલી મહોર દેખાડી હોત તો બાપ દિકરાનો મેળાપ કેવો ખુશકારક થાત! પણ રૂસ્તમનો ચોકખોચટ જવાબ સાંભળીને એણે વધારે પૂછવાનું માંડી વાળ્યું. કીસ્મતની ગતિ ઉલટી હતી.

પછી બાપ–દિકરા વચ્ચે જબ્બર લડાઇ જામી. પ્રથમ ભાલાથી બન્ને વીરો લડ્યા. ભાલા ભાંગી જવાથી તલવારો હાથ ધરી. આખરે ગદાઓ લીધી. લડાઇ એવી જોરભેર ચાલતી હતી કે તેઓનાં બખ્તરો ચુંથાઈ ગયાં; ઘોડાઓ થાકીને લોથ થઇ ગયા; લોહી અને પરસેવાથી બન્ને વીરો લદબદ થઇ ગયા, અને જરા શ્વાસ ખાવા થોભ્યા.

જરા વાર રહીને બન્નેએ તીરકામઠાં લીધાં. એક બીજાના ઘા ચાલાકીથી ઢાલ પર ઝીલતા હોઇને કોઈની હારજીત થઇ નહિ. આખરે તેઓએ એક બીજાને કમરબંધ પકડીને ઘોડા ઉપરથી ઉથલાવી નાખવાનો દાવપેચ રમવા માંડયો. હરીફાઇ એવી સખત ચાલી કે બન્ને જણ ફરીને થાક ખાવા થોભ્યા. પછી સોરાબે પોતાની વજનદાર ગદા ઉંચકીને રૂસ્તમના માથા પર ઓચીંતો એવો જોરથી ફટકો લગાવ્યો કે ઘણી વાર સુધી તેને કળ વળી નહિ. રાત પડવા આવેલી હોવાથી બીજે દહાડે મલ્લકુસ્તી ખેલવાનું નક્કી થયું.

રાતે ખાણું ખાતી વેળા સોરાબે હુમાનને કહ્યું, “જે યોદ્ધાની સાથે હું આજે લડયો તેનાં બળ અને છટા રૂસ્તમના જેવાં જ

લાગે છે. કદાચ મારે હાથે માર્યો ગયા પછી તે મારો બાપ ઠરે એવું ખુદા ન કરે!" હુમાન પોતાનો પાઠ અફ્રાસિયાબ પાસેથી ભણ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું, 'મેં રૂસ્તમને ઘણી વાર દીઠેલો છે. તેથી કહી શકું છું કે એ યોદ્ધો ગમે તેટલો રૂસ્તમને મળતો આવે તો પણ એ રૂસ્તમ તો નથી જ."

બીજે દહાડે મેદાનમાં ભેટો થતાં સોરાબનું દિલ ફરીથી પીગળ્યું. તે બોલ્યો, "ગઇગુજરી ભૂલી જઇને ચાલ, આપણે લડવું બંધ કરીએ. કોઇ છૂપી સત્તા મને તારા પક્ષમાં ખેંચે છે. તારૂં નામ છૂપાવ નહિ. તારા જેવા બહાદુરનું નામ જગજાહેર હોવું જ જોઇએ. માટે કહે, તું કોણ છે? યા ખુદા! હું તારો દોસ્ત થવા માંગું છું."

ગઇ કાલના ઘાથી રૂસ્તમ હજુ સુધી મ્હોં ચંચવાળતો હતો. તેથી તેણે પોતાનું ખરૂં નામ બતાવ્યું નહિ. તેહમીનાએ બેટી અવતર્યાના ખબર આપેલા હોવાથી એ પોતાનો બેટો હશે એવો તેને પણ બિલકુલ ખ્યાલ આવ્યો નહિ.

મલ્લકુસ્તી શરૂ થઇ. ઘણી વાર સુધી દાવપેચ ખેલાયા બાદ રૂસ્તમ જમીનપર ગબડયો. સોરાબે સિંહની માફક ગર્જના કરી તેની છાતીપર કુદીને ગળું કાપવા તલવાર ઉગામી.

રૂસ્તમ એકદમ બોલી ઉઠયો, "રહે, રહે! તારી તલવાર હઠાવ. તું આ દેશનો કાયદો જાણતો નથી કે કુસ્તીમાં બીજી વાર હરીફ નીચે પડે તો જ તેને મારી નાખવામાં આવે છે." આવો નિયમ હતો જ નહિ. તો પણ સોરાબે ભરોસો રાખીને રૂસ્તમને છૂટો કર્યો. ત્રીજે દહાડે ફરી દાવ ખેલીને પરિણામ લાવવાનું ઠર્યું.

રાત્રે હુમાને સોરાબને કહ્યું કે કુસ્તીના કાયદાની બાબતમાં તેના હરીફે તેને ઉંઠાં ભણાવ્યાં હતાં.

ત્રીજે દહાડે આખર નિકાલ માટે બન્ને યોદ્ધાઓ ભેગા થયા. સોરાબે જણાવ્યું: "તારી સચ્ચાઈ કેટલી છે તે હું પામી ગયો છું. હજી પણ કાંઇ પેચ રમવાની તારી ધારણા છે કે શું? યાદ રાખ, મેં બે વખત તને જતો કર્યો. પણ આ ફેરા એમ થશે નહિ."

કસાયલા યોદ્ધાએ જવાબ દીધો: "જુવાન લોકો હદથી જાદા મગરૂર અને સાહસિક હોય છે. સાવધાન માણસ કદી બડાઈ હાંકતો નથી. કોણ જાણે છે કે મારો હાથ તારૂં ગુમાન ઉતારશે નહિ?"

અગાઉની માફક તેઓ બથ્થંબથ્થા આવ્યા; અને આ વખત રૂસ્તમની ફતેહ થઈ. તેણે સોરાબને પટકી પાડયો, પણ કદાચ તે છટકીને પાછો ઉભો થઇ જશે એવી ધાસ્તીથી પોતાની કટાર તેના પાંસળાંમાં ભોંકી દીધી. હવે થઇ ચૂક્યું એમ જાણીને સોરાબ બોલી ઉઠયો, "અફસોસ! હું મારા બાપની શોધમાં અહીં આવ્યો, પણ તેનો મેળાપ થવાને બદલે મારો જીવ ગુમાવું છું! જો મારો બાપ જાણે તો આનો બદલો લીધા વિના નહિ રહે!"

ઇરાનના યોદ્ધાએ પૂછ્યું: "તારા બાપનું નામ શું છે?"

મોતને કિનારે પહોંચેલો સોરાબ બોલ્યો: "મારો બાપ રૂસ્તમ છે, અને મારી મા સમંગાનની શાહજાદી તેહમીના છે!"

આ સાંભળતાં જ રૂસ્તમનું લોહી ઉડી ગયું. "કમનસીબ જવાન! તારી પાસે એ વાતની કાંઈ સાબિતી છે કે ખાલી મને પજવવા ખાતર એમ બોલે છે? જાણ કે હું પોતે જ રૂસ્તમ છું!"

સોરાબ બોલ્યોઃ "હાય ! મારૂં દિલ પહેલેથી જ કહેતું હતું કે તું મારો બાપ છે ! મેં ફરી ફરીને તારી ઓળખાણુ માગી, તો પણુ તને સામી લાગણી થઇ નહિ ! હવે જો સાબિતી જોઇતી હોય તો મારૂં બખ્તર ખસેડીને મારે હાથે તારી મહોર બાંધેલી છે તે જો. મને અગાઉથી જ કેમ કહ્યું નહિ કે હું રૂસ્તમ છું ?"

નામવાળી વીંટી જોતાં જ રૂસ્તમ દુઃખી થઇને પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. હવે શું વળે ? એવામાં તેને યાદ આવ્યું કે કાઈકાઉસ પાસે ગમે એવો જખમ રૂઝાય એવો મલમ હતો. એ મલમ લાવવા તેણે હજુરીઆ ગૂદર્ઝને મોકલ્યો. કાઉસ પોતાને થયેલું અપમાન ભૂલી ગયો નહોતો. તેથી તેણે મલમ આપવાની ચોકખી ના પાડી. આ ઉપરથી રૂસ્તમ પોતે મલમ માગવા ચાલ્યો, પણુ હજી થોડેક ગયો એટલામાં સોરાબ ગુજર્યાના ખબર ફરી વળ્યા.

તુરાનીઓનો સરદાર મરાયાથી લડાઇ આપોઆપ બંધ પડી. સોરાબની લાસ રૂસ્તમના રહેઠાણુ ઝાબુલિસ્તાનમાં માન સાથે દફનાવવામાં આવી. જ્યારે આ ખબર સમંગાન પહોંચ્યા ત્યારે શોકથી તેહમીનાનો પ્રાણુ પરલોકમાં ચાલ્યો ગયો.*

* ઇરાનના આ મહારાજ્યનો અંત ઈ. સ. પૂર્વે ૩૩૩માં આવ્યો. મહાન સીકંદરે ઇરાનના શાહ દરાયસને હરાવી ઇરાન જીતી લીધું. તેના પછી પાર્થીયન વંશના રાજાઓના કબજામાં ઇરાન આવ્યું. તે પછી આરબોએ ઇરાન જીતી લીધું અને ઇરાનમાં મુસલમાની ધર્મ ફેલાયો. કેટલાક ધર્મચુસ્ત ઇરાનીઓ ધર્માંધ મુસલમાનોના ત્રાસથી કંટાળી પોતાનો પવિત્ર આતસ લઇ હિંદની ભૂમિમાં સંજાણુ આગળ આવ્યા, જ્યાં ઉદાર મનવાળા હિંદુઓએ તેમને આવકાર આપ્યો. હાલ પણુ ઈરાન મુસલમાનોના હાથમાં છે ને તેમનો રાજા 'શાહ' કહેવાય છે. છેલ્લા દસકામાં તો ઈરાન પ્રજાસત્તાક જેવું બન્યું છે.

સોરાબ અને રૂસ્તમ

નામવાળી વીંટી જોતાંજ રૂસ્તમ પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. [પાન ૬૮]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ–સુરત

ઇરાની શાહજાદી

એક સ્વરૂપવાન રાજકુંવરને પોતાની સામે જોઇ આશ્ચર્ય સાથે
આનંદમાં મગ્ન થઈ. [પાન ૭૨]

શ્રી 'શંકર' પ્રેસ–સુરત

ઈરાની શાહજાદો

ઈરાન દેશમાં નવરોજ નામનો તહેવાર બહુ ઠાઠથી ઉજવાય છે. તે દિવસે દેશપરદેશથી કારીગર લોકો ત્યાં આવી પોતાની કારીગરીની ચીજોનું મોટું પ્રદર્શન ત્યાં ભરી દે છે. આવા એક તહેવારના દિવસે ઈરાનનો બાદશાહ શાપુર પોતાનો દરબાર ભરીને બેઠો હતો. તે કળાકૌશલ્યનો ઘણો શોખીન હતો. અનેક કારીગર લોકોની કારીગીરી જોઈને તેમને ઈનામો અપાયાં. તે પછી છેવટે ત્રણ બુદ્ધિશાળી કારીગરો ત્યાં દાખલ થયા. પ્રથમ એક હિંદી કારીગરે આગળ આવી એક સુંદર હીરામાણેકથી જડેલું સોનાનું પૂતળું રાજાને નજર કર્યું. આ પૂતળાના હાથમાં એક સોનાનું રણશીંગડું હતું. તેણે રાજાને જણાવ્યું કે મહારાજ, આ પૂતળામાં એવો ગુણ છે કે જો તમે તે તમારા નગરના દરવાજે ઉભું રાખો તો તે દુશ્મનોને આવતા અટકાવે, રણશીંગડું વગાડી તમોને ખબર આપે, અને શત્રુઓના પ્રાણ લે.

પછી ચુનાની કારીગરે આગળ આવી ચાંદીની રકાબીમાં જડેલો સોનાનો ચોવીસ ચાંદલાવાળો એક મોર ભેટ ધર્યો. તેણે જણાવ્યું કે, આ મોરમાં એવી ખૂબી છે કે દરેક કલાકે તેનો એક ચાંદલો વારાફરતી ખરશે; તેમાંથી એક નાનો મોર નીકળી પાંખો

ફફડાવશે અને કલાક થયો એમ દેખાડશે. વળી દરેક ચાંદરાતે આ મોર મ્હોં ખોલશે એટલે તેના મ્હોમાં બીજનો ચંદ્ર દેખાશે. ત્યાર પછી ત્રીજો ઈરાન દેશનો કારીગર આગળ આવ્યો અને એક સુંદર સાજવાળો બનાવટી ઘોડો રાજા આગળ ધર્યો.

ઘોડાના ગુણનાં વખાણ કરતાં તે બોલ્યો કે, આ ઘોડાપર સ્વારી કર્યાથી જ્યાં જવું હોય ત્યાં જઇ શકાય છે અને શત્રુઓને હંફાવી શકાય છે. બાદશાહને ઘોડાની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા થઈ. તેણે કારીગરને ફરમાવ્યું કે અહીંથી પાંચ ગાઉ દૂર એક પર્વત છે. ત્યાં આ ઘોડા પર બેસીને જા, અને નિશાની તરીકે ત્યાં ઉગેલા તાડના ઝાડની એક ડાંખળી લેતો આવજે. આંખ મીંચીને ઉઘાડતાં પહેલાં તો કારીગર ઘોડાપર સ્વાર થઈ તેની ડોક આગળની એક કળ દબાવી ઉડયો. ફકત પંદર મીનીટમાં બતાવેલા સ્થળે જઈ તે નિશાની સાથે પાછો ફર્યો. બાદશાહ અને સઘળા આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા. કારીગરને ઘોડાનું મૂલ્ય પુછતાં તેણે જણાવ્યું કે આ ઘોડો બનાવતાં મેં મારી એકની એક દીકરીનો ભોગ આપ્યો છે. તો તેના બદલામાં આપ નામદાર આપની શાહજાદીનું મારી સાથે લગ્ન કરો એટલે બસ! આ સાંભળી સઘળાંને ગુસ્સો આવ્યો. શાહજાદા કમર-અલ-અકમારનો ગુસ્સો સૌથી વધારે જણાતો હતો. બાદશાહે તેને શાંત પાડી પ્રથમ ઘોડાનો જાતે અનુભવ કરી જોવા કહ્યું. રાજપુત્રે ઘોડો ચલાવવાની કળ જોઇ લીધી હતી, એટલે તરત જ તે ઘોડાપર સ્વાર થયો અને કળ દબાવી આકાશ માર્ગે ઉડયો. કારીગર તેને કાંઇ કહેવા જાય ત્યાર પહેલાં તો તે અદૃશ્ય થઈ ગયો. હવે તે ઘોડો પાછો કેવી રીતે ફરશે તેની સઘળાંને ફીકર થવા લાગી. પેલા કારીગરને આવો પ્રસંગ આણવા માટે કેદ કરવામાં આવ્યો.

આ તરફ રાજપુત્ર આખો દિવસ ઘોડાપર ઉડતો રહ્યો. તેને ભૂખ અને તરસ લાગ્યાં હતાં. પણ હવે કેવી રીતે પાછું જવું તે તેને સૂઝયું નહિ. હિંમત રાખી તપાસ કરતાં ઘોડાના કાન પાછળ એક બીજી કળ દેખાઈ. તે દબાવતાં જ ધીમે ધીમે ઘોડો નીચે ઉતરવા લાગ્યો. હવે આ ઘોડો કયી જગાએ ઉતરશે તે નક્કી ન હોવાથી રાજપુત્ર નિરાશ બની ઘોડાપર પડી રહ્યો. રાત પડી ગઈ હતી. સર્વત્ર અંધકાર ફેલાઈ ગયો હતો. તે વખતે રાજપુત્રના પગને જમીનનો સ્પર્શ થયો. તરત જ તે સાવચેત થયો અને ઘોડા પરથી નીચે ઉતર્યો. તેને માલમ પડયું કે તે એક રાજમહેલની અગાસીમાં આવ્યો છે. ધીમેથી તે દાદર ઉતરી નીચે આવ્યો. ત્યાં કેટલાક પહેરેગીરો ઉંઘતા હતા. બહુ જ સાવચેતીથી તે એક બીજા ઓરડામાં ગયો. ત્યાં કેટલીક દાસીઓ જમીનપર આમતેમ ઘોરતી પડી હતી અને એક સુંદર પલંગપર એક સ્વરૂપવાન રાજકુમારી સુતેલી હતી.

ગભરાયા વગર રાજપુત્ર પલંગ પાસે ગયો અને તે કુમારીને યુક્તિથી જગાડી. તે જાગી એટલે અતિશય નમ્રતાથી અચાનક ત્યાં આવી તેને તકલીફ આપી તે બદલ તેણે ક્ષમા માગી તથા પોતાને આશ્રય આપવા માટે પ્રાર્થના કરી. રાજકુમારી આવા વખતે એક સ્વરૂપવાન રાજકુંવરને પોતાના સામે જોઈ આશ્ચર્ય સાથે આનંદમાં મગ્ન થઈ. તેણે રાજકુમારને આશ્વાસન આપ્યું અને દાસીઓને જગાડી તેની યોગ્ય મહેમાનગીરી કરી.

બીજે દિવસે સવારે રાજકુંવરીએ તેનું સઘળું વૃત્તાંત જાણી લીધું અને બન્નેએ અરસપરસ પરણવાનું વચન આપ્યું. થોડાક

દિવસ પછી રાજપુત્રને તેનો બાપ સાંભર્યો એટલે તેણે ત્યાંથી જવાની રજા માગી. તો પણ થોડા દિવસ તેને રાજકન્યાએ ત્યાં રાખ્યો. દરમીયાન આ વાત રાજકુંવરીના પિતા બંગાળ દેશના રાજાને કાને પહોંચી. તે જાતે તપાસ કરવા કુંવરીના મહેલમાં આવ્યો અને યુવરાજને ત્યાં જોઇ તેણે તેનો ભારે તિરસ્કાર કર્યો. રાજકુંવરે લડવાની ઇચ્છા જણાવતાં રાજાએ પોતાનું લશ્કર તૈયાર કર્યું. કુમારે પોતાના કરામતી ઘોડાપર સ્વાર થઈ બધાની આંખમાં ધૂળ નાખી ઈરાનની દિશા પકડી.

ઘણા દિવસ પછી રાજપુત્ર પાછો આવવાથી ઇરાન દેશમાં સર્વને આનંદ થયો. રાજાએ ફરીથી આવું સાહસ ન કરવા તેને સખ્ત તાકીદ કરી. થોડા દિવસ વીત્યા બાદ રાજકુંમારને બંગાળ દેશની કુમારીની યાદ આવી. કોઈને પણ ખબર ન પડે એમ પરોઢીયે ઉઠીને પેલા કરામતી ઘોડાપર સ્વાર થઈ રાજકુમાર બંગાળ દેશ તરફ રવાના થયો. મધ્ય રાત્રિના સુમારે તે રાજકન્યાને મળ્યો અને તેને પોતાની સાથે આવવા સમજાવી. રાજકન્યા તો તેની વાટ જોઈને જ બેઠી હતી. બીજે દિવસે મળસ્કામાં જ રાજપુત્ર તે રાજકન્યાને લઇને ઇરાન તરફ ચાલતો થયો. શહેર બહારના બાગના મહેલમાં રાજકન્યાને રાખી તેને થોડા વખતમાં જ બોલાવી લેવાનું વચન આપી કુમાર તેના પિતાને મળવા ગયો. ફરીથી કુંવરને સહીસલામત આવેલો જોઇ રાજા અને સઘળાં ખુશ થયાં. રાજપુત્રે પોતાની સઘળી હકીકત રાજાના આગળ નિવેદન કરી અને રાજકન્યાને માન સાથે તેડી લાવવા વિનંતિ કરી.

હવે પેલો ઘોડાનો કારીગર જે અત્યાર સુધી કેદમાં હતો તેનો છૂટો કરવામાં આવ્યો. જ્યારે તેણે સાંભળ્યું કે રાજપુત્ર તેના

ઘોડાની મદદથી એક સુંદર રાજકન્યાને ઉપાડી લાવ્યો છે ત્યારે તે અદેખાઈથી બળી જવા લાગ્યો. તરત જ તે રાજકન્યાને ઉતારો આપ્યો હતો તે બાગમાં ગયો અને અંદર જવાની પરવાનગી મેળવી રાજકન્યાને જણાવ્યું કે તમને તેડી લઈ જવા માટે રાજાએ મને મોકલ્યો છે. તો કૃપા કરી પધારો. કોઈને પણ આની વાતમાં શંકા આવી નહિ અને તે દગલબાજ કારીગર તેના ઘોડાપર રાજ-કન્યાને બેસાડી આકાશ માર્ગે ચાલતો થયો. આ વાત જ્યારે રાજપુત્રે જાણી ત્યારે તે ઘણો દીલગીર થયો. તેણે તરત જ પ્રતિજ્ઞા કરી કે રાજકન્યાને શોધી લાવ્યા શિવાય આ નગરમાં હું પાછો આવીશ નહિ. ત્યાર પછી તે ખાનગી રીતે એક ફકીરનો પોશાક મંગાવી તે પહેરી રાજકન્યાની શોધમાં નીકળી પડયો.

આ તરફ પેલા કારીગરે કેટલાક વખત પછી એક જંગલમાં ઘોડાને ઉતાર્યો. કારીગરે રાજકન્યાની ખાવાપીવાની વ્યવસ્થા કરી આપી અને પછી તેને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા માટે સમજાવવા લાગ્યો. બરાબર આ જ સમયે ચુનાન દેશનો રાજા શિકાર કરી ઘર તરફ રવાના થતો હતો. તેણે આ બંન્નેની રકઝક થતી જોઈ. તે તેમની પાસે આવ્યો. ખરી હકીકત જાણી લીધા બાદ તે વિશ્વાસ-ઘાતી કારીગરને ત્યાં જ મારી નાખવામાં આવ્યો. ત્યાર પછી ચુનાનનો રાજા તે કન્યા તથા ઘોડાને સાથે લઈને પોતાના મહેલમાં આવ્યો. રાજકન્યા અત્યારે એક સંકટમાંથી છૂટી હતી પણ બીજું સંકટ તેને માટે તૈયાર જ હતું! રાજધાનીમાં આવ્યા પછી બીજે જ દિવસે ચુનાનના રાજાએ તે રાજકન્યાને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા સમ-જાવવા માંડી. પણ રાજકન્યાએ તો મનથીજ નિશ્ચય કર્યો હતો કે કાં તો પોતાના ઈરાની શાહજાદાને કોઈપણ યુક્તિથી મળવું, અગર

પ્રાણુ આપવો. તેણે ધૈર્ય રાખી ગાંડા હોવાનો ઢોંગ કરવા માંડયો. જ્યાં ત્યાં દોડવા લાગી. જે હાથમાં આવે તે ફેંકી દેવા લાગી. અને ગમે તેમ બકવા લાગી. રાજાએ પોતાની ઉતાવળ માટે પસ્તાવો કરી કુશળ હકીમોને તેની સારવાર કરવા બોલાવ્યા. સૌ કોઇ એના ચાળાથી ડરવા લાગ્યા. કોઇ પણ તેની પાસે જઈ શકતું નહિ. યુનાનનો રાજા પણ આખરે નિરાશ થયો.

આ તરફ રાજપુત્ર ફરતો ફરતો યુનાન દેશમાં આવી લાગ્યો. ત્યાં તેણે યુનાનના રાજાનો તથા તેણે જંગલમાંથી છોડાવી આણેલી બંગાળ દેશની કન્યાનો હેવાલ સાંભળ્યો. વળી વધારામાં તેણે સાંભળ્યું કે રાજકન્યા ગાંડી બની ગઈ છે અને તે મટાડનારને રાજા ભારે ઇનામ આપનાર છે. હવે રાજપુત્રને ખાતરી થઈ કે તે રાજકન્યા પોતાની સ્ત્રી જ છે. તેણે પોતાનો ફકીરનો વેશ ઉતારી હકીમનો વેશ ધારણ કર્યો. યોગ્ય પરવાનગી મેળવી તે રાજા પાસે હાજર થયો અને જણાવ્યું કે મારા મંત્રના પ્રયોગથી હું રાજકન્યાને આરામ કરી શકીશ. રાજાને આથી આનંદ થયો. તેને રાજકન્યાની પાસે લઇ ગયો. પ્રથમ તો આ રાજકન્યા બનાવટી હકીમને જોઇને હંમેશની માફક બૂમો પાડવા માંડી. પણ રાજપુત્રે પાસે જઇ ધીમેથી પોતાની ઓળખાણ આપી એટલે તે શાંત થઈ. રાજા તો આ ચમત્કાર જોઈ હકીમનાં મનમાં ને મનમાં વખાણ કરવા લાગ્યો. બીજે દિવસે રાજપુત્રે તે રાજા પાસે ઘોડા સંબંધી વાત કઢાવી અને જણાવ્યું કે તે ઘોડાપર બેસીને રાજ-કન્યા જરા ફરશે અને હું તેનાપર મારા મંત્રનો પ્રયોગ કરીશ એટલે જરૂર તેને આરામ થઇ જશે. રાજાએ તેના કહેવા પ્રમાણે ઘોડો લાવી મેદાનમાં ઉભો રાખ્યો. રાજકન્યાને પુષ્કળ શણગાર

પહેરાવી શણુગારી ઘોડાપર સ્વાર થઈ ફરવા કહ્યું. રાજકન્યા તો હવે ડાહી બનીને બધું કહ્યું કરવા લાગી. ઘણાં માણસો આ હકીમની કુશળતા જોવા ત્યાં એકઠા થયાં હતાં. તેણે પ્રથમ તો અગ્નિ સળગાવી અંદર સુવાસિત લોબાન નાખી ધૂપ કરવા માંડયો. જ્યારે ધુમાડો ચારે બાજુ ફેલાઇ ગયો ત્યારે રાજકુમાર લાગ જોઇ ઘોડા પર સ્વાર થઇ કળ દબાવી રાજકન્યા સાથે આકાશમાં ઉડયો ! આ જોઈ સઘળા દિગ્મૂઢ બની ગયાં અને રાજા પોતાનો ભાગ્યને દોષ આપવા લાગ્યો.

હવે કહેવાનું એટલું જ રહે છે કે રાજપુત્ર ઇરાનમાં પોતાનાં મહેલમાં આવ્યો. ત્યાં સઘળાં તેમને સાથે આવેલાં જોઈ આનંદ પામ્યાં. રાજકન્યાના બાપને માન સાથે ત્યાં બોલાવવામાં આવ્યો, અને આનંદની રેલમછેલ વચ્ચે તેમની લગ્નવિધિ પૂર્ણ કરવામાં આવી.

* *
*

મીયા—બીબીના અબોલા

એક સાંજે બીબી શગડી પાસે બેસી તાપતાં હતાં. એટલામાં પવનથી બારણું ઉઘડી ગયું. મીયાંએ કહ્યું; "બીબી, જરા બારણું બંધ કરશો ?" બીબીએ કહ્યું, "તમે જ જરા ઉઠો ને ?" મીયાંએ જવાબ વાળ્યો, "ના, મને તો ટાઢ વાય છે." એમ કરતાં બેઉએ નિકાલ કહાડયો કે જે પહેલાં બોલે તે ઉઠીને બારણું બંધ કરે. થોડી વાર મુંગાં મુંગાં તાપ્યા પછી, બારણું ઉઘાડું જ રહેવા દઈ, બેઉ પોતપોતાની પથારીમાં લેટી ગયાં. રાત્રે ખુલ્લાં બારણામાંથી કુતરૂં અંદર આવ્યું, અને સીધું રસોડા ભણી ગયું. બેઉ જાગતાં તો હતાં, પણ ઉઠે કોણ ? અરે, સુતાં સુતાં પણ હાડે, હાડે, ચે કોણ કહે ! બોલે ત્યારે તો ઉઠીને બારણું બંધ કરવું પડે ને ! બેઉ જોતાં રહ્યાં અને કુતરાએ રસોડું સાફ કરી આપ્યું.

સવારે બીબી ઉઠી પડોશણને ત્યાં દળણું દળવા ગયાં. એટલામાં મીયાંની હજામત કરવા વાળંદ આવ્યો. તેણે સલામ કરી, પણ જવાબ આપે કોણ ? મીયાં તો મુંગા મુંગા હજામત કરાવવા બેસી ગયા. હજામ વધારે ગુંચવાયો અને અકળાયો. રીસમાં અડધી હજામત રહેવા દીધી ને અડધી દાઢી અને એક

મુછ કાતરી નાંખી. છતાં મીયાં તો જાણે કાંઈ બન્યું જ ન હોય એમ બેસી રહ્યા. પારેખે એક છેલ્લો પાસો ફેંકયો. કોથળીમાંથી કલપ કહાડી મીયાંના અર્ધા મ્હોંપર લગાડયો. છતાં મીયાં સાહેબ અડગ રહ્યા. રાવ ગભરાયો કે મીયાંને કંઈ બલા તો વળગી નથી! તેથી તે પોતાની કોથળી સંકેલી રપુચક્કર થઈ ગયો.

એટલામાં બીબી પધાર્યાં. મીયાંનું રૂપ જોઇ એકદમ બૂમ પાડી ઉઠયાં. મીયાંએ કહ્યું: "બસ, લે, હવે બારણું બંધ કર!"

* *
*

મીયાજીની યુક્તિ

એક હતો બ્રાહ્મણ. તે એક દિવસ પરગામ જવા નીકળ્યો. જતાં જતાં રસ્તામાં એક મીયાજી મળ્યા. સાંજ પડી ગઇ હતી. તેથી બન્ને જણા એક ઝાડ નીચે બેઠા. ખીચડી બનાવવા માટે પાસેના ગામમાંથી બ્રાહ્મણ ચોખા દાળ લઇ આવ્યો. મીયાંજીને પણ ભૂખ લાગી હતી, પણ તેની પાસે થોડીક મગની દાળ સિવાય બીજું કંઇ હતું નહિ. તેણે પેલા બ્રાહ્મણને કહ્યું: "યાર! તુમેરી ખીચડીમેં ઇતની મેરી મુંગકી દાલ ડાલોગે? હમકુભી ભુખ લગી હે." બ્રાહ્મણે હા કહ્યું, અને મીયાંજીની મગની દાળ ખીચડી ભેગી ઓરી લીધી.

ખીચડી તૈયાર થઈ ત્યારે બ્રાહ્મણે મીયાજીને થોડીક ખીચડી આપી અને થોડીક પોતે લીધી. મીયાજી ઝટઝટ ખીચડી ખાઇ ગયા અને બીજી માગી. બ્રાહ્મણે આપવાની ના કહી, ત્યારે મીયાજી બોલ્યા: "અબે બમ્મન! દેખ. ઇસ ખીચડીમેં મેરી મુંગકી દાલ દીખાતી હે; જબ લગ એ મુંગકી દાલ દીખાઇગી તબ લગ મે તો ખીચડી ખાઉંગા." બીચારા ભોળા બ્રાહ્મણને આ વાત ઠીક લાગી નહિ. તો પણ રખે ને મીયાજી બધીય ખીચડીને અડી પડે એમ ધારીને થોડી મૂકી.

બન્ને જણને એક જ ગામ જવાનું હતું અને ગામ હજી દૂર હતું. ત્યાંથી તેઓ નીકળ્યા ને બીજે દિવસે સાંજે વળી એક બીજા ગામ આગળ આવી ચઢયા. તે દિવસે પણ પાસેના ગામમાંથી બ્રાહ્મણ પોતાને સારૂ રોટલા કરવા વાસ્તે લોટ લઈ આવ્યો. મીયાંજી પણ થોડો લોટ લઈ આવ્યા. તેણે બ્રાહ્મણને કહ્યુંઃ "દોસ્ત! મેરા ઈતના આંટાકા બી રોટલા બના દેનાં, હાં!" બ્રાહ્મણે ના કહ્યું અને કહ્યું કે, "પાછા તમે કાલની માફક કરશો, માટે આજ તો નહિ બનાવું." મીયાંએ કહ્યું, "દોસ્ત! કલ તો ગમ્મત કી, એસા કુચ રોજરોજ હોતા હે! બના દે, બના દે." ભોળા બ્રાહ્મણે લોટ ભેગો લોટ નાંખી રોટલા ઘડયા. એક રોટલો મીયાજીને મૂકયો ને એક પોતે લીધો. મીયાજી તો રોટલો ઝટ ચપાટી ગયા. બ્રાહ્મણે મીયાંજીને વગર માગ્યે બીજો રોટલો આપ્યો. મીયાજી બોલ્યા, "તુમને તો બહોત અચ્છી કી કે મુજકુ બીના માંગકે રોટલા દે દીયા. તુમ હમકુ બીના માંગકે ભેજતા હો તો હમ ભી કાયકુ તુમકુ નહિ ભેજે?" અને તરત જ મીયાએ બ્રાહ્મણના ભાણામાં એક રોટલો નાંખ્યો!

બીચારો બ્રાહ્મણ ભૂખે પેટે ઉઠી ગયો, અને મીયાજી નિરાંતે બાકીના બધાય રોટલા ચપાટી ગયા!

* *
*

રૂપાની કુંચી

ચોમાસાનો વખત હતો. રાત અંધારી હતી. વરસાદ મુશળધાર પડતો હતો. વાવાઝોડું પણ સખત હતું. આવે વખતે એક મુસાફર થાકયોપાકયો એક ધરમશાળાપાસે આવી પહોંચ્યો. પણ જુએ તો દરવાજો બંધ. તેણે સાંકળ ઠોકી અને ધર્મશાળાવાળાને સાદ કર્યો. નોકર આવ્યો, અને મિજાજથી બોલ્યો, "અત્યારે કોણ છે? દરવાજો બંધ છે. કુંચી મારી પાસે નથી. રૂપાની કુંચી હોય તો આપો."

મુસાફરે જોયું કે ધર્મશાળાવાળો 'દક્ષિણા' વગર કાંઇ દરવાજો ઉઘાડે તેમ નથી. તેણે બારણાં નીચેથી એક રૂપીઓ નાંખ્યો. નોકરે દરવાજો ઉઘાડી મુસાફરને અંદર આવવા દીધો. હવે મુસાફરે ઠાવકું મ્હોં રાખીને પેલા નોકરને નમ્ર અવાજે કહ્યું: "ભાઇ, જરા મારૂં પોટલું બહાર ઓટલા ઉપર પડયું છે, તે લાવી આપો ને." નોકર લાલચની આશાએ બહાર ઓટલા ઉપર ગયો. ત્યાં પોટલું કેવું? પણ એટલામાં તો મુસાફરે પાછળથી બારણું બંધ કરી દીધું. નોકરે પેલા મુસાફરને દરવાજો ઉઘાડવા કહ્યું. તરત જ મુસાફરે કહ્યું, "ભાઇ, દરવાજો બંધ છે. કુંચી મારી પાસે નથી. તમારી પાસે રૂપાની કુંચી હોય તો આપો!"

ધર્મશાળાવાળો પણ સમજી ગયો કે આ પણ ઉસ્તાદ મળ્યો. છેવટે હમણાં જ ખીસ્સાંમાં પધરાવી દીધેલ રૂપીઓ દરવાજા નીચેથી આપી દેવો પડયો. મુસાફરે રૂપીઓ ઉપાડી લઇ ખીસ્સામાં મૂકી પછી જ દરવાજો ઉઘાડયો.

આનંદધારા ભાગ ૨–સમાપ્ત

ઈનામ તથા લાયબ્રેરી માટે મંજૂર

અજીત...	...૦-૧-૦
જાદુઈ દીવો	...૦-૧-૩
રત્નગઢનો બાળકુંવર	...૦-૧-૬
મહારાજા કનકકાન્ત	...૦-૧-૬
પર ધન મીટ્ટી સમાન	...૦-૧-૬
નીતિની શિખામણો	...૦-૨-૦
વેનીસનો વેપારી	...૦-૩-૦
રંકનો રાજા	...૦-૨-૬
ધર્મનીતિબોધિની ભાગ પહેલો	...૦-૨-૬
નીતિશાસ્ત્રનાં મૂળતત્ત્વો ભાગ પહેલો	...૦-૫-૦
,, ,, ભાગ બીજો	...૦-૬-૦
બાલપંચતંત્રની વાતો	...૦-૪-૦
ઘરમાં રમવાની રમતો	...૦-૫-૦
સમ્રાટ્ જયોર્જ	...૦-૬-૦
નીતિબોધ...	...૦-૭-૦
ગીતાંજલિ	...૦-૮-૦
સુદામાચરિત્ર	...૦-૮-૦
સદુપદેશ...	...૦-૧૦-૦
એડવર્ડનું જીવન ચરિત્ર...	..૦-૧૨-૦

કન્યાશાળા માટે

સતીમહિમા	...૦-૩-૦
પુત્રીશિક્ષા	...૦-૫-૦
વધૂબોધ...	...૦-૬-૦
રાંધણકળા...	...૦-૮-૦
ગૃહવ્યવસ્થા	...૦-૧૨-૦
મામેરૂં	...૦-૭-૦